Արեւելեան
Տարեր
ԱՐԲԱԹԱԹԵՐՔ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
1909
39ՐԴ ՏԱՐԻ
24 ՄԵԾ.ՓՏ. ԹՈՒՂ 13
ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Մ.Մատուրեան ՈՐԴԻ
ԻԶՄԻՐ
M.MATHASSALIAN Grs Smyrne

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՊԱՐԹԻԵԱՆ	«Փարիզի Բօնկիրեն» եւ Հայկական Դատը	389
Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	Խորհրդած. Օամ. Միմնդրութեան վրայ	389
Ղ. ՊԱՀԱՏՐԵԱՆ	Իտեալիսի Խոկումներ	401
Թ. ՍԵԻԱԿ	Կ'այրի	403
Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ	Միտհաթ Փաշա	405
Ա. Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ	Լուսաբանութիւն մը	411
ԽՄԲ.	Եօթնեկի Լուրեր	412

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մ. Յ. ԽՏՇԵԱՆԻ

ԹԱՐԵԿԱՄԻՍ

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԸ

Ամուսնական գրքեր

ԱՌԱՋԻՆ ՊՐԱԿԸ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՎԷՊ ՄԸ

ԳԻՆ 3 ՂՐՇ.

Կեդրոնատեղի Մամուրեան Դրատուն

ՄԵՐ ՄԱՆՉՍԹԷՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Թերթիս Մանչսթէրի գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար Լաղար Լազարովիչ, որուն կրնան վճարել մեր բաժանորդներն իրենց բաժնեգիններու արժէքը։

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ "Ա. ՄԱՄԼՈՅ"

ՏԱՐԵԿԱՆ	50 ղրշ.	12 ֆր.
ՎԵՑԱՄՄԵԱՑ	25 »	6 »

ՀԱՏԸ 40 փարա

Հասցէ՝

م. مامورليان مخدومى — ازمير

« آردوليان مامول » غزتهسى صاحب امتياز ومدير مسئولى

M. Mamourian Fils — Smyrne

«Ա. ՄԱՄՈՒԼ» Ի

38 տարուան հաւաքածոն ունենալ փափաքողները կրնան դիմել համապատրաստեանս բանակցելու համար։

NATIONAL UNION SOCIETY ԼՏԴ.

ՈՐՈՒ ԳՈՐԾԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ ՈՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԱԾ Է

PHOENIX ASSURANCE COMP. LTD. Է

ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՒԱՏԱՏՈՒԱԾ 1782ԻՆ.

	Ընդ. Ռակի
ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ ԳՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ	4,500,000
ՅԱՐԵԿԱՆ ՀԱՏՈՒԱԾ	1,500,000
ՄԻՆՉԵՒ ԱՑՍՕՐ ՎՃԱՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍ- ՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՐԷՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ	30 000,000

Հանուածանօթ ապահովագրութիւնը 1893ին միակ POLICE մը տնորագրեց 3,474,030 ընդ. ռակի հատար եւ իբր ապահովագին ստացաւ Ընդ. ռակի 33,821, ինչ որ միակ POLICEով մը կնճռուած ապահովագրութիւններու մէջ աննախընթաց պատագայ մրն է։

Այս ընկերութիւնը ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ կ'ապահովագրէ առեւտրական շէնքեր, ապրանքներ, կահաւորներ եւն. ևպատասխանատու պայմաններով։

ԸՆԴՀ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՔ ԻՋՄԻՐ

Լ. եւ Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

ԹԻՆԻՕՆ ԵՒ ՖԷՆԻՔՍ ԷՄԲԱՆԵՕԼ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵՄԱՆԻՒ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ԹԱՂՈՒՄ 59 ԹՒՒՆ

Rue de l'Arcade.

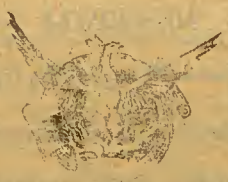

ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ

1864 Ի Ե

Դրամագլուխ, [illegible] տարեկան եկամուտ ՀԱՐ 80,000,000

[illegible] ԹԻՆԻՕՆ Ե ՖԷՆԻՔՍ ԷՄԲԱՆԵՕԼ Ընկերութեան ապահովագրեալ [illegible] Իրովնեան իր ապահովագրեալ գոյքը ընկերութեան [illegible] Ընկերութեան ապահովագրեալ [illegible] ընկերութեան [illegible] ապահովագրեալ գոյքը ապրիլ 30ին, ի ՓԷՆԻՔՍ ԷՄԲԱՆԵՕԼ Ընկերութեան ապահովագրեալ [illegible] ժամին եւ կամ [illegible] ապահովագրեալ գոյքը ստացաւելէ ետք Ընկերութիւնը յոյժ [illegible] ոյժով (և այս առանց ստիպիմ մը [illegible] ապահովագրեալին իրենին ԹԻՆԻՕՆ ԵՒ ՖԷՆԻՔՍ ԷՄԲԱՆԵՕԼ կը վճարէ համաչափ կամ կէս և կամ մէկ երրորդ գումար մը ալ բացէն (ապահովին կարևորութեան չափով)։

Աւելի տեղեկութիւններ համար դիմել Ընդհանուր գործակատարներուն գրասենեակները, Իզմիր Շէյխէֆէնտ Աւետրեան Նամականեան վրայ։

ՏԻՐԱՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

آغوب بوستانجيان

ՀԷՐԻՒԹԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԻՋՄԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍՔԱՆՃԵԱՆ

ՀԷՐԻԹԻ ԿԱՅՍ. ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ *հանրածանօթ և համբաւաւոր*
աքսաղրուեթիւններէն կ'գանուին այժմ Իզմիրի սահմանադրին մէջ, ևոյն
իսկ եւրոպական ևմանիօր ևոյկ տեսակներ գերազանցող,
ՄԵՏԱՔՍԷ ՇՐՋԱԶԳԵՑՈՒԹԻՒՆԵՐ
ԳԼՈՒԶԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ
ԳԼՈՒԽԻ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ՍԱԼՓԱՆԵՐ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԹԱՇԿԻՆ ԿՆԵՐ
ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ԶՈՒՀԱՆԵՐ, ԳՈՐԳԵՐ,
ՍԷՏՃԱՏԷՆԵՐ ԵԼՆ. ԵԼՆ.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրաւիչ է՝ առկայն ո՛չ առաւ

BANQUE D'ORIENT
ՊԱՆՔ Տ'ՕՐԻԱՆ

Հաստատուած Բուխարեստի Ազգ. և Տըչլանի Ազգ. գրամատան կողմէ

Գրամագլուխ ամբողջութեամբ վրուած ֆրանք 10,000,000

Կեդրոնատեղի ԱՓԻՆԳ

Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սկլանիկ, Ալեքսանդրիա, և Գահիր

Գործակալութիւն ի Համպուրգ

Պանք տ'Օրիան գրամատունի ամէն տեսակ գործողութիւնները կ'ընէ, ինչպես՝ գանձում և զեղչում Առևտրական թղթերու, հիւպոթեքական վըր ճարմունք, առուծախ փոխգրերու և գրաճերու, Աշխարհի զխաւոր քաղաքներու վրայ կուտայ վարկերու բացման գրեր, առուծախ ամենէ տեսակէ արժեթուղթերու, բացում ընթացիկ հաշիւներու, գրաւ արժէթուղթերու և ապրանքներու վրայ և.և.

ԱՒԱՆԴՆԵՐ

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի գրամի Աւանդներ հետևեալ սակերով

1 1/2 %	3	*ամսուան աւանդի մը համար*
2 %	6	» » » »
3 %	1	*տարուան* » » »
3 1/2 %	2	» » » »
4 %	3	» » » »

Բարեգործական հաստատութիւններու աւանդներն վերևի սակերէն 1/2 % առաւելութիւն մը կ'ընդունին։

Ի տես վճարելի աւանդներուն համար՝ միակ անձի մը կողմէ և 100 Օսմ. ոսկիէ ալ աւելի, Պանք տ'Օրիան տարեկան 2 1/2 տոկոս մը կը յատկացնէ։

Պանք տ'Օրիան հաստատութեան արամադրութեան տակ դրած է, աննշան վարձքի մը փոխարէն իր հաստատութեան մէջ գանուած դրամարկղներն, հոն դրամ և արժրատոր առարկաներ պահելու համար։

Ընթերցասիրաց
(L'Internationale)

ՄՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ՏԻՒՍԻԼՏՕՓ

Ընկերութիւնս ծովային արկածներու դէմ ապահովագրութիւններ կ'ընդունի, ամէն տեսակ ապրանքներու վրայ, խիստ նպաստաւոր գիներով և պայմաններով։

Իզմիրի ընդհ. ներկայացուցիչը

Լ. և Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

Լօճալ կոստանդ Սիւիխոսխան թիւ 11, 12, 13։

ESTABLISHED 1782

PHŒNIX ASSURANCE COMPANY L^D OF LONDON

Դրամագլուխ և պահեստի գրամ Ա. Ո. 4,500,000 Տարեկան հասոյթ Ա. Ո. 1,500,000

«ՓԷՆԻՔՍ» 122 տարիէ ի վեր հիմնուած սոսկ հրդեհի ապահովագրութեան Ընկերութիւն մ'է և ցարդ հատուցած է աւաւել քան 27,000,000 Ա. Ո. ֆռանգ հասոյթ։

«ՓԷՆԻՔՍ» կ'ապահովագրէ հրդեհի դէմ շէնք, կարասիք և ապրանք յոյժ նպաստաւոր պայմաններով, Դիմել ատ

Լիազօր Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի և Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

BRANCHE MARITIME

ETABLIE A LONDRES

EN 1720

Ծովային Ապահովագրական Ընկ. իսա նպաստաւոր պայմաններով Մահնաւոր պայմանագրութեամբ մը ընկերութիւնս կապահովագրէ նաև կրակի արկածներէ, 10 օրուան պայմանագրով մը ռմպերանցներու (Docks) մէջ ինչպէս յԱմերիկա ուղևորներ և գնացարան տոմսեր տալով Մարսէյլ, Հաւրի, Համպուրկի եւն. եւն.։

Իզմիրի Ներկայացուցիչ

F. BLACKLER

ՀԱՆԴԱՐԱՅՄԱՆ ԼԿԱ ԿԱՒԱՆԿԷՆ

Տկարակազմ եմ, ուժս թենգած է, ֆամպակիդ կիսած եւ հպի գետին խոնարհած է,

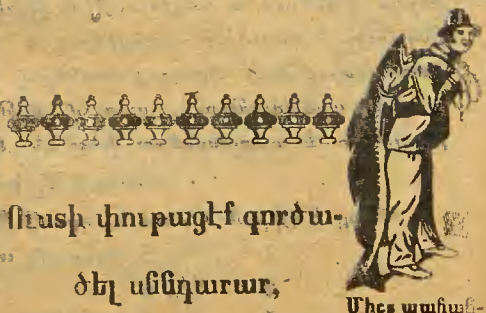

Միեւ պահանջեցէք այս դէղը «Չկնիրապ» մարքայով Էմիւլսիան Մօրին յատուկ է։

Ուտի փութացէք գործածել սննդարար, կազդուրիչ եւ վերաձորոգիչ

ԷՄԻՒԼՍԻՕՆ ՍՔՕԹԸ

որ պատրաստուած է մօրու ձկան իւղով, կիրի եւ սոսայի հիբօֆոսֆիթով, որոնք թաղադրիչ նիւթերը բացարձակապէս մասնաւոր եւ ընտիր են. բաց ասոր, այնպիսի եղանակաւ մը պատրաստուած է որ տարողութիւնը խիստ դիւրին է։

Կը ծախուի բոլոր դեղատուններուն եւ բոլոր դ[illegible] մբերատուներուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՍՏԱՏՈՒԿ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՅԳՐԴ ՏԱՐԻ

24 ՄԱՐՏ 1909 — Թիւ 13

"ՓԱՐԻԶԻ ԿՕՆԿՐԷՆ„
եւ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Ս.

«Արեւելք»ի Յունվար 27ի թիւին մէջ Պրն. Ե. Սրմաքէշխանլեանն՝ 1908-1909 տարեշրջանին վրայ «Արեւ. Մատուռ»ի հրատարակած իր ընդհանուր մէկ տեսութեանս տակին՝ խնամքն ունեցեր էր վերագառնալու առ ոտքէն հինցած, ապառած պատմութեան, որ պահ մը լրբ աւանդաւէժ ալ ծուռացեր իր հզղնականերուն, և որուն անունն է և պիտի մնայ — «Փարիզի Կոնկրէն»։

Տագանդաւոր հրապարակագիրը՝ Յուլիս 11ի նախընթացքին հայ ազատագրական հետապնդումին երկու ոտոչ ուղղութիւնները համադրող մէկ հատուածին մէջ կուսակցական գօտիւռի հաշուեյարդարութեան մտահոգութիւններ մը նշմարել կարծելով՝ մղուած էր յուզել այնպիսի խնդիրներ, որոնք որ և է կապ չունէին իմ տեսութեանս հետ, բայց որոնք անխուսափելի կը դարձնեն իմ կողմէս յետադարձ մանրամասն բացատրութիւններ։

Ինչ որ «նախկին Հնչակեանի» կամ «առաջ առաջի արտատահման Հնչակեան գործիչ – հրապարակագրի արկածալից կեանքը ապրած ըլլալու» անձնական քնարոչումներով իմ տեսութեանս անկեղծութիւնը ցասկածի ենթարկելու անվեզ փորձութեան կը վերաբերի, դէմ պիտի չէի փորձէր ուղղակիացնելու Պրն. Սրմաքէշխանլեանի ուղղամտութիւնը և հետագրքրելու թէ արդեօք ինչ ո՞ր «կուսակցական հատուածակռիվին» մէջէն կը պիտի ու կը գտած իրերն ու եղելութիւնները։ Ես այս մասին այնքան տեղի վատահ

եմ իր անկեղծութեանը, որքան կը յիշեմ թէ ինք առջի վայրկեանէն «Փարիզի Բօնկլէ»ով խանդավառ մը հանդիսացաւ Ազատամտի մէջ։ Եւ յետոյ, ինչ որ ալ ըլլան այսօրուան մեր կարծիքի տարբերութիւնները, չեմ կրնար մոռնալ որ դէմ առ դէմ մը առջի, ազգային հոգիի մթագնման ահաւոր ու եղերական մէկ վայրկեանին, Սրմաքէշխանլեան՝ «Լուսաբեր»ի պատանէչին վրայ թէքէեանին հետ կողք կողքի՝ ընկերային ճգտութեան ու կուսակցական վայրագութեան դէմ հնչեցուց քանի մը հզօր ու դառնացած չէչտեր, որոնց ինծի պարգեւած սրտաբղխումը պիտի ուղէի անվթար պահել ներսիդիս։

Մնաց որ, Սրմաքէշխանլեան սխալ հասկցած է տեսութեան այն հատուածը, զոր մէջ կը բերէ, և որուն վրայ կը հիմնէ՝ իր քննադատութիւնը։ Եւ այս թիւր ըմբռնումն իսկ ինծի համար լաւագոյն ապացոյցն է իր բարեմտութեան։

«Հայկական չարժումը, պրսած էլ ես, քան սարսուռն արիւնալից փորձառութենէ մը ետքը, իր վերջին փուլին մէջ կը մտնէր 1908ի սկիզբը, երբ յեղ. բանակին մէկ մասը խմբական ցոյցերու և անհատական դիւցազնութեան ապարդիւն պայքարը մղելէ յետոյ, ազգային-յեղափոխական համերաշխութիւնը մերժելով՝ կ'երթար ապաւէն փնտռել անվտանգ համաձայնութեան մը մէջ Փարիզեան Թուրք Բոմիթէներու հետ որոնք մինչև այն ատեն խօսքի ու թուղթի գործակցութենէ մը անդին խիզախած չէին, մինչ հայ յեղափոխական միւս խմբակցութիւնները՝ հայ-թրքական համերաշխութեան դաղափարին անկեղծօրէն յարելով հանդերձ՝ չէին հրաժարիր ազգային դաշտէն, այլ պայն աւելի ազդուապէս պաշտպանելու համար իրենց ջանքերը կը ներդաշնակէին և Հայ Յեղափոխական Եղբայրութիւնն իրականացնել կը հետամտէին»։

Պրն. Սրմաքէշխանլեան ախալ կը հասկնայ այս հատուածին էական իմաստը և լրջօրէն կը ձեռնարկէ իր ընթերցողները համոզելու, թէ 1907ի վերջերը «երբ պաշնակցական գործիչներ Բարիզ գային Հայ-Թուրք համերաշխութեան դաշինքը կնքելու, երբէք պատճառը այն չէր որ Դաշնակցութիւնը պայմար մղելէ յուսահատած եր», քանի որ «արևափայլ ճշմարտութիւն մըն է թէ Դաշնակցութիւնը մինչև Բարիզի Բօնկլէին գումարումը միակն էր հայ յեղափոխական կուսակցութեանց մէջ որ կարօտ չըլլար անվաղորդայն հանաձայնութեան մը մէջ ապաւեն փնտռելու»։

Աւելորդ էր Պրն. Սրմաքէշխանլեանի այս թախանձանքը, զոնէ իմ ոչ մէկ տողովս կ'արդարանար ան։ «Իմ յեղ. բանակին մէկ մասը (իմա՛ Դաշնակցութիւնը) խմբական ցոյցերու և անհատական դիւցազնութեան ապարդիւն պայքարը մղելէ յուսահատած» խօսքս երբեք ըսել չէ՛ր թէ Դաշնակցութիւնը իբր կուսակցութիւն ինք իր մէջ տկարացած, կենսապրկուած էր։ Դաշնակցութիւնը կրնար չատ

աւելի պայքարող ուժ ունենալ Փարիզի Բօնկրէն սարքած աւոնն, քան 1904ի Սասունի ցոյցին, բայց Դաշնակցութիւնը իր գործելակերպին յուսահատութիւնը աւելի խոշոր ու ընդհանուր պատճառներ ունէր 1907ի վերջերը քան 1904ի սկիզբը։ «Յուսահատութիւն»ը, որուն խօսքը կ՚ընեմ ես, շատ աւելի պատասխանատու է Դաշնակցութեան՝ քան ա՛յն որ Սրմաքէշխանլեանին հակացածն է, և զոր կուսակցական խանութի յուսահատութիւնը պիտի կոչէի։ Դաշնակցութիւնը «պայքար մղելէ յուսահատած չէր», այո՛, այլ իր մղած «համբարեան ցոյցերու և ֆանտաստական դիւցազնութեան ապարդիւն պայքարէն յուսահատած»։ Տարբերութիւնը պէտք չունիմ շեշտելու։ Ահագին է անկա։ Ես որպէսզի հրկդիմութեան տեղի չի մնայ, Սրմաքէշխանլեանին հետ կ՚ընդունիմ որ Դաշնակցութիւնը «մինչև Փարիզի Բօնկրէնի դումարումը» մեր ամենէն զօրաւոր յեղափոխական կազմակերպութիւնն եղած ըլլայ։ Ի՞նչ կը հետևի ասկէ։— Ա՛յն, թէ Դաշնակցութիւնը՝ հրհնակի արիւնաքամող վոլգատութիւններէ եաք, հակառակ իր տրամադրած «պատկառելի ուժին» և հակառակ պայքարելու իր անհատուն կորովին՝ զգացած էր վերջապէս թէ պիտի չի կրնար Թրքահայ ժողովուրդին ո՛և է չափով ազատագրութեան արդիւնքին հասնիլ՝ եթէ չարունակէր ալ վատնել իր ուժը, եթէ անվհատօրէն մղէր ալ իր հերոսական պայքարը։

Այս յուսահատութիւնը իրականութեան գիտակցութիւնն էր պարզապէս, և ո՛չ թէ կորովի անհետութիւն մը կամ պարտութեան խոստովանութիւն մը։ Եւ Դաշնակցութենէն կախուած էր այդ «յուսահատութեան» մէջ վախմանալ, եթէ միայն ընդունակ ըլլար ան ի բաց թօթափելու իր կուսակցական գաղտնութիւնը, և հայ յեղափոխական միւս մարմիններուն համերաշխութեան ձեռք պարզելով՝ իրականացնել ազգովին մղուող պայքարի մը ընդհանուր ղեկավարութիւնը։ Որովհետև ո՛չ մէկ կուսակցութիւն —որքան ալ զօրաւոր ըլլար— պիտի կարենար առանձին «փրկել» Թրքահայ ժողովուրդը, և սոսկ կուսակցական բոլոր ուժերու միութիւնն իսկ պիտի չի բաւէր մեր փրկագործումին, եթէ այդ միութիւնը ամենէն անվրիպելի դրաւականը չըլլար ազգին առաւելագոյն մեծամասնութեան, ամբո՛ղջ ազգին նիւթական, բարոյական ու ֆիզիքական ուժը խտացնելու Ի՛Ր խոհ ազատագրութեան հաւաքական ճիգին մէջ։

Բայց Դաշնակցութիւնը «ազգային – յեղափոխական համերաշխութիւնը մերժելով՝ կ՚երթար առաւել վնասել անվազորդային համաձայնութեան մը մէջ փարիզեան Թուրք Բօմիթէներու հետ...»

Արդարև, այս հաստատումին ճշդութիւնը ճանչնալու համար պէտք է պիտնալ թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ տեղի կ՚ունեցաւ Փարիզի Բօնկրէնի Յուլիս 14ին ազգին շատ բան կրնայ տուած ըլլալ Երիտասարդ Թուրքիոյ մասին մեր կարծիքներուն մէջ,

բայց անցեալին պատմական ճշմարտութիւնը չի կրնար վոխուիլ նոր իրականութեան լոյսին մէջէն նայուելով։ Եւ Յուլիս 11ի հրաշալի անակնկալը չէր որ՝ առանց կամաւոր ինքնախաբէութեան՝ «վազորդայրը» սիրոյ համարուէր վեց ամիս առաջ դուռ մտնուած Փարիզի Բօնկրէքին։

Բայց քանի որ Թրքо - Դաշնակցական այդ «անվազորդային հաճախականութեան» տակաւին խորհրդաւոր նշանակութիւն մը տալ ուզողներ կը գտնուին, ասելորդ չըլլայ թերևս միանգամ ընդ միշտ համախմբել այն հիմնական պատճառները, որոնք Յուլիս 11էն առաջ անկարելի դարձուցած էին հայ - թրքական հաշիւները։

Այդ պատճառներէն ամենապլխաւորն էր՝ «ազատական» կամ «երիտասարդ» թուրքերու անվերածելի յամառութիւնը՝ օսմանեան կայսրութեան տահմանները մէջ չընդունելու ո՛և է ազգային ինքնուրոյն դատի գոյութիւնն ու գոյութեան իրաւունքը։

Քաղաքական այս դաւանանքին համաձայն՝ իրենց համար չի՛ կար Մակեդոնական խնդիր, չի՛ կար Ալպանական խնդիր, չի՛ կար Արաբական խնդիր, չի՛ կար Հայկական խնդիր, այլ միա՛յն Թուրքիոյ ընդհանուր բարեկարգութեան ու վերածնութեան համայնածախ խնդիր մը, որուն լուծմանը պէտք է հետապնդէին — համերաշխաբար սիրող թուրքութեան հետ — բոլոր միւս հպատակ ու ճնշուած ցեղերը, անոր վրայ դնելով ազատագրութեան իրենց միակ ու բովանդակ յոյսը։

Տաճիկ հայրենասիրական տեսակէտէն այսպէս դրուած՝ Թուրքիոյ ընդհանրական բարենորոգութեան հարցը մեզի համար չէր դնելի էր ինքնին։ Բայց ան չէր կրնար հարկադրել մեզի կամ որդեգրուիլ մինչ, որովհետև չէր հաւատար Տաճկահայ Դատը պայմանաւորող ներքին ու արտաքին հնարաւոր ապրակներու մեր հպատակցողութեանը հետ։

Հայ յեղափոխական չարժումը, իր սկզբնական պատրանքներէն դուրս գալէ և իր ամբողջ հատողութիւնը կշռադատելէ վերջն ալ չարունակած էր, ու կը չարունակէր, իր հարիւրտարեայ ազգային-անջատական ընթացքը։ Անկիա իր ձեռք բերած ու արիւնով նուիրագործուած դաշնագրական իրաւունքներու հիման վրայ՝ արտաքին միջամտութեան մը բռնագատման հետապնդումովը կը ձգտէր հայկական նահանգներու բարեկարգութեան իրագործումին։

Ինչ ընկլնք, մեծ սոսկացած էինք մեր հաւատացածին, մեր ուներացածին կատչիլ, ու մեզի —թէև տհպին ճիգերու և պոռոտութիւններու վոխարէն — երեշխաւորուած կարելիութեան վայ անցնելով՝ անկարելիին կամ անհաւանի թուղին հաւէն չի վռնդել։

«Ազատական»-«Երիտասարդ» - Թրքական ո՛չ մեկ ծրագիրը, ո՛չ

մէկ առաջարկ, ո՛չ մանաւանդ Միութենական համբաւաւոր Սահմանադրութիւնը կրցած է մեզի համեստ ապահովութիւն մը ներչնչել, թէ հայերս պիտի կրնայինք ազատութեան մեր բաժինը վայելել այդ խմաստով «վերածնեալ» Օսմանցիութեան մը գիրկին մէջ, եթէ մեր թափել վարժուած արիւնին գնով առ օրուան ալ հաւնէինք ու հաստնէինք ուրիշները։

Հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները, սակայն, իրենց գուտ ազգային քաղաքականութեամբ կուրացած չէին իրենցմէ դուրս ամէն տարրի դէմ։ Անոնք ո՛չ միայն մէջազգային համերաշխութիւնը վնասած էին չարունակ, այլ թելադրած չէին թուրքերուն հետ համաձայնութեան մը գալու չանքերուն մէջ, ամէն անգամ որ առիթը ներկայացած էր։ Համաձայնութիւն մը՝ որ Տաճկահայ Դատը չի խեղդեր Թուրքիոյ ընդհանուր բարեկարգութեան վարիչներուն մէջ, սպասելով հանդերձ հայկական բոլորանուէր աջակցութիւնը ընդհանուրին բէմիմին դէմ մղուելիք կռիւին։

Այս ուղղութեամբ ըրած փորձերուն ամենէն կարեւորը 1902ին «Օսմանցի Ազատականներուն Համաժողովին» մէջ ունեցածն էր։

— 1902ի Փետրվարին, հանդուցեալ Տաճատ Մահնուճ փաշայի երկու որդիներուն՝ իշխաններ Սապահէտտինի և Լութֆուլլահի նախաձեռնութեամբ Փարիզ գումարուած «Օսմանցի Ազատականներու Համաժողով»ին մասնակցող Դաշնակցական և վերադարձող Հնչակեան վեց պատգամաւորները — խրթնաքննիչ կոմիէն երկար հոգի — եթէ չի կրցին համերաշխել Թուրքերուն հետ՝ ազգային-յեղափոխական համերաշխութեան դէղձիկ օրինակ մը տուին, սակայն, որուն թելադրանքն յուշարձանը կը մնայ Համաժողովին գործունէութեան իրենց միասին խմբագրած ու ծաղրագրած տեղեկագիրը։

«Հնչակեան (Վերակազմեալ) և Դրօշակեան պատգամաւորները կը կարդանք հոն, անհրաժեշտ համարեցին, Համաժողովին մասնակցելէ առաջ, իրարու հետ համաձայնիլ իրենց բանելիք ուղղութեան մասին և ունենան նախնական խորհրդակցութիւններ, ուր որոշեցին Համաժողովին ամբողջ ընթացքին մէջ համախոհաբար գործել։ Հնչակեան (Վերակազմեալ) և Դրօշակեան պատգամաւորները այդ որոշման հաւատարիմ մնացին Համաժողովին ակիզբէն մինչև վերջը, և այդպէսով ազատական օսմանցիները տեսան ոչ թէ երկու կուսակցութիւններ ներկայացուցիչները, այլ մէկ հայկ. ներկայացուցիչ Հայկական Դատին»։

Վերակազմեալ Հնչակեան ու Դաշնակցական պատգամաւորները՝ միամիտ ու անվերապահ համագործակցութեամբ մը չէր որ վարժած էին պատասխանել ոյժ մը տակաւին իշխանութեան գլուխ Համաժողովին մասնակցելու իրենց եղած հրաւէրին։ Անոնք կը

նախատեսէին, թէ ինչ անհարթելի դժուարութիւն մը սիրախ հանէր Հայ-Թրքական Համերաշխութեան առջև «երիտասարդ» կամ «աղատական» Թուրքերու քաղաքական գաւանանքը, յանուն Թուրքիոյ ընդհանուր բարեկարգութեան, օսմանեան վերածնութեան եւայլն։ Հայ յեղափոխական պատգամաւորները, ըստ իրենց տեղեկագրին, «այն ատեն միայն երևնց վերջնական համաձայնութիւնը տուին Համաժողովին պաշտօնապէս մասնակցելու, երբ տեսան որ Համաժողովին կազմակերպիչները ամբողջութեամբ կ'ընդունէին Հայոց ծրագիրը, այսինքն 61րդ յօդուածին, ինչպէս և 1895 Մայիս 11ի Էմպասատօրին և Անգլիական յաւելուածին գործադրութիւնը»։

Ասիկա, սակայն, իշխան Սապահէտտինի և իր կուսակիցներուն կողմէն միայն — չենք պիտեր որքան անկեղծ ու հեռատեսական — դիմում մըն էր, Հայոց մասնակցութիւնը ապահովելու համար։ Եւ Համաժողովին առաջին նիստերուն մէջ իսկ հերքուելու, ամենաբուռն կերպով, Ահմէտ Րիզա պէյի և իր կուսակիցներուն ընթացքովը։

Իշխան Սապահէտտին, Համաժողովին քուէարկութենը առաջարկած իր 4րդ որոշողութեամբ, թէև «միջազգային դաշնագրերը, և մանաւորապէս Պէրլինի դաշնագիրը, յարգելու» սկզբունքը կ'ընդունէր, բայց արդէն այս վերջնոյն հայասահման մասնաւոր ընոյթը կ'ուշադրէր, աւելցնելով որ անոր «տրամադրութիւնները, վերաբերմամբ Թուրքիոյ ներքին կարգաւորութեան, պէտք է տարածուին պետութեան բոլոր նահանգներուն մէջ»։

Ամէն պարագայի տակ, իշխան Սապահէտտինի յայտարարութիւնները բարենշան նորութիւն մը կը ներէին, սա տեսակէտով որ իշխանը կ'ընդունէր Եւրոպայի միջամտութիւնը Թուրքիոյ ներքին բարեկարգութեան գործին, և իր «եղրակացութեան» մէջ կ'առաջարկէր կազմութիւնը մշտական ժամիթէի մը, որ պաշտօն պիտի ունենար փարիզի ու Պէրլինի դաշնագրերուն տարագիր պետութեանց մօտ դիմումներ ընել, «անոնց բարոյական աջակցութիւնը և անոնց կողմէ բարեացակամ գործակցութիւն մը ձեռք ձգելու համար, իրեն նպատակ ունենալով գործադրել Տաճկաստանի ներքին կարգաւորութիւնը պայմանաւորող միջազգային յանձնառութիւնները, ինչպէս և այդ վերոյիշեալ դաշնագրերէն բղխող բոլոր միջազգային որոշմունագիրները և դանոնք պատշաճեցնել պետութեան բոլոր վիլայէթներուն՝ անոնցմէ խրաքանչիւրին ամենէն օգտաւէտ եղանակովը»։

Հոս անհրաժեշտ կը սեպենք արտագրել տեղեկագրին ամբողջ էական մասը.

«Հայ պատգամաւորները յայտարարեցին որ չի սիրախ քուէարկեն այդ որոշողութիւնները, որոնց ինչ ինչ կէտերուն համաձայն

չէին և ծանուցին թէ զուգընթաց յայտարարութիւն մը պիտի ներկայացնէին Համաժողովին։ Դիտել տուին մասնաւորապէս թէ Հայերը կը բաղձային Տաճկաստանը դաշնակցական ոեֆորմի մը առաջնորդուած տեսնել, մինչդեռ ազատական օսմանցիներու որոշումները կեդրոնական ձուլման և նոյնացման ոեֆորմի մը հաստատումն կը ձգտէին. բողոքեցին մանաւանդ որոշումներուն 4րդ յօդուածին դէմ։ Պարոնեցին թէ 61րդ յօդուածը չէր կրնար տարածուիլ կայսրութեան ուրիշ նահանգներուն վրայ քանի որ ան խճճագրուած է միմիայն հայկական նահանգներու տեղական, ցեղային մասնաւոր պէտքերն աչքի առջև ունենալով. բայց թէ ազատական օսմանցիները իրաւունք և նոյն իսկ պարտք ունէին ուրիշ նահանգներու մէջ՝ տեղական պէտքերուն համապատասխանող բարենորոգումներ մտցնել, բայց իրաւունք չունէին պետութեան ընդհանուր նահանգներուն վրայ տարածումը պահանջել այնպիսի բարենորոգումներու վրա Եւրոպան պաշտօնապէս միմիայն հայկական նահանգներուն համար անհրաժեշտ է նկատած։— Հայ պատգամաւորները նկատեցին վերջապէս թէ իրենք չէին կրնար ընդունիլ որ 1876ի Սահմանադրութիւնը համարուէր «ամենէն ապահով և ամենէն թանկագին երաշխիքը օսմանեան ժողովուրդներու քաղաքական ազատութեանց և իրաւանց՝ ընդդէմ կամայականութեան», քանի որ հայերը իրերու բնական ուժով և պատմական դէպքերու դառն փորձերով ստիպուած են իրենց պահանջած և Եւրոպային պաշտօնապէս ճանչցուած մասնաւոր բարենորոգմանց միակ երաշխիքը միջազգային դաշնագրերուն մէջ տեսնել։

«Եզրափակութիւն»ը՝ որուն մէջ դրական մտքով որոշուած էր Եւրոպական միջամտութեան խնդիրը՝ բուռն վէճ մը յարոյց ազատական օսմանցիներուն միջև, այդ որոշումը որ Իսմայիլ-Ֆէրմալ պէյի և երկու իշխաններու ուղղութիւնը կը ցուցնէ և Տաճկաստանի մէջ բարենորոգմանց գործադրութեան համար Եւրոպական դիտակցութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ, տասնիկ մարդ մը բարձրացուց Ահմէտ Րիզայի և իր կուսակիցներուն կոչին, որոնք հակառակեցան Եւրոպայի գործօն միջամտութեանը հրաւէր կարդալու գաղափարին, և յայտարարեցին որ օսմանցիները իրենց սեփական բարենորոգումն իրենց ձեռքովը պէտք է կատարեն և Եւրոպայէն՝ ի հարկին՝ պէտք է միայն բարոյական աջակցութիւն մը խնդրեն։

«Հայ պատգամաւորները չհրճուեցան պաշտպանեցին «Եզրակացութեան» այդ կէտը, նկատելով որ եւրոպական միջամտութեան անհրաժեշտութիւնն ընդունիլը վիրաւոր նորութիւն մըն էր ազատական օսմանցիներուն գործունէութեան մէջ, թէ այդ միջամտութենէն անոնք չեն կրնար խուսափիլ՝ ի նկատի ունենալով միջազգային պայմանները, որոնց ենթարկուած է Թուրքիան։ Այդ որոշո-

դուքիւնը ընդունուեցաւ (?) քուէից մեծամասնութեամբ։

«Յետոյ Համաժողովը ունկնդրեց հայ պատգամաւորներուն յայտարարութիւնը, որ հետևեալն է.

«Հնչակեան և Դրօշակեան Հայ Բօմիթէներու պատգամաւորները կը յայտարարեն.

«1. Թէ Հայ Բօմիթէները պատրաստ են օսմանցի ազատականներուն հետ գործակցիլ՝ արդի ռէժիմը կերպարանափոխելու նպատակով ձեռնարկուած ամէն գործողութեան։

«2. Թէ այդ ընդհանուր գործունէութենէն դուրս, Հայ Բօմիթէները պիտի չարունակեն իրենց մասնաւոր անկախ գործունէութիւնը, յայտնի ըլլալ որ այդ գործունէութիւնը ուղղուած է արդի ռէժիմին դէմ և ոչ թէ Թուրքիոյ միութեան և կազմական գոյութեանը դէմ։

«3. Թէ իրենց մասնաւոր գործունէութիւնը ուրիշ նպատակ չունի արդէն բայց եթէ անմիջական գործադրութիւնը ձեռք ձգել Պէրլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածին, 1895 Մայիս 11ի Մէմօրանտումին և անոր յաւելուածին, ինչպէս և այն բարենորոգմանց որ յանուն Հայ Բօմիթէներու դիւանագիտական միջոցով Վրանսական կառավարութեան յանձնուած յիշատակագրերուն մէջ յիշուած են»։

«Հայ պատգամաւորները յայտարարեցին թէ, Հայկական Նահանգներէն դուրս, Օսմանեան Պետութեան բոլոր մասերուն բարենորոգման գործը չատ յարգելի գործ մը նկատելով հանդերձ, սահմանադրական կառավարութեան մը հաստատման խնդրով դրսականապէս զբաղելու ոչ պարտք և ոչ իրաւունք ունէին, որովհետև իրենք ներկայացուցիչ են կազմակերպութիւններու, որոնք հայկական նահանգներու համար Եւրոպական դաշնագրերու որոշած բարենորոգումները իրագործելէ զատ ուրիշ նպատակ չեն ունեցած և չեն կրնար ունենալ, և թէ իրբև Հայկական Դատին ներկայացուցիչ՝ իրենք չեն կրնար ներկայանալ պահանջել վերահաստատումը Սահմանադրութեան որ միջազգային դաշնագրերու վրայ չի հիմնուիր։

«Այս յայտարարութիւններէն յետոյ հայ պատգամաւորները իրենց պաշտօնը աւարտած համարեցին և այլևս Համաժողովին մէջ իրենց ներկայութիւնը աւելորդ նկատեցին»։

Վերջէն, Համաժողովին կազմակերպիչներուն կողմէ Եւրոպական մամուլին հաղորդուած սխալ տեղեկութիւն մը ուղղելով, ըստ որում Հայերը «անժամանակ և նոյն իսկ իրենց չահերուն հակառակ» կը սեպէին սահմանադրական ռէժիմը, հայ պատգամաւորները, Համաժողովի նախագահին դրուած նամակով մը, կը յիշեցին թէ «քնաւ հակառակ չեն սահմանադրական կեդրոնական ռէժիմի մը հաստատումին որ պիտի յարգէր այն մասնաւոր ու տեղական բա-

բնորոշումները զոր Պէրլինի դաշնագիրն ու անկից բղխող միջազգային օրոշմնագրերը նախատեսած են հայերէ ընակուած և այդ դաշնագրէն ու օրոշմնագրերէն մասնաւորապէս նշանակուած նահանգներուն համար։»

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Արիւնով ու խաւարով թրմուած տարիներու երկար չարքէ մը միջոցին՝ ներքինապէս ու արտաքինապէս ասրկացած հոգիներ, չփոթ ու խելակորոյս բացագանչութիւններով ողջունեցին ազատութեան յանկարծադէպ հուչակումը։ Ամէնէն չքեղափայլ, ամէնէն քաղցրմատ բառերը, եղբայրութիւն, և հաւասարութիւն, օդը կը թնդացնէին։ Եւ բառերը ազդու թմբուքներուն նման, մեր ղեկացողութեան կաղմին մէջ մտած, դերեվարած էին օսմանեան սահմանադրութիւնը բաղկացնող տարրերուն իւրաքանչիւրին դիտակցութիւնը։ Տարիներէ, նոյն իսկ դարերէ իվեր՝ մահերով, կոտորածներով, հարստահարութիւններով, նախճատով ու դաշոյնով խրատամատուած ցեղեր, մէկ օրէն միւսը, իրրև թէ մոգական գաւազանի մը ազդեցութեան ներքև, ատրօրինակ, անհաւատալի, անկարելի մոռացումի մը մէջ՝ կը մօտենային իրարու, գինովներու անտարբերութեամբ ամնախոհ ընելով անհամար ղոհերու, նահատակներու դիակներովը խըճողուած քաոսնկէի իրամը։ Թշնամի ըպռուկներ՝ այս անգամ յանկարծ ղերար դրկելու համար կը բացատէին. մութին մէջ անդադար ղերար անիծելով խոստացած չլմունքներ՝ յանկարծ ղերար համբուրելու համար կը դողդողային։ Գերազանց հաչտութիւնն էր, – եղբայրութեան, հաւասարութեան՝ Գերազանց յաղթանակն էր, – ազատութեան, արդարութեան։ Քրիստոնէական առաջին դարերուն սրտագին խանդավառութեամբը, մարդիկ կը հաւատային թէ փրկութեան աստուածային ձայնը հնչած էր, անսահման լաւատեսութիւն մը ղեպի օրուան իրականութիւնը և ղեպի վաղորդայնին սրտապնդիչ արևափայլ ապահովութիւնը՝ լեցուցած էր բոլոր սրտերը։

Եւ մղեկան խանդավառութիւնը, հոգիներու այս համացնորհային հրաճաղութիւնը, չտրունակուեցաւ մինչև այն օրն՝ ուր հաչինչն իր ազդեցութիւնը հետզհետէ կորնցուց և մարդիկ կրցան առանձին մնալ վերջապէս իրենց հին դժբաղդ դիտակցութիւններուն հետ։

Դեղեցիկ երազ մը տեսած էինք, ներդաշնակութիւններով,

քաղցր մեղեդիներով, դրախտային երկերով օրօրուած։ Երբ աչքերնիս բացինք, խնացանք թէ ղգայապատուհան մը դրին հզած էինք։ Չուէյգական տաւտալ զուռնայի մը ազմուկը միայն կար մէջտեղ։ Անհերդաշնակութեան առաջին փայլակն մըն սիրելի Ցոյն հայրենակիցները լսելի ըրին։ Կ'երևի թէ կեղծիր էին առաջին պատուհասէն, և քիչ յետոյ կուգային բացորոշապէս յայտարարել թէ օսմանեան սահմանադրութիւնը իր սկզբունքներուն մէջ կը մնդանչէր ընդդէմ իրենց ազգային գարաւոր իրաւունքներուն՝ նուիրագործուած սուլթանական իրատէներով։ Արդարութեան, հաւասարութեան, հզբայրութեան սկզբունքներէն կարծես թէ կը սարսափէին մեր պատուական Ցոյն հայրենակիցները։ Բռնակալութեան հրովարտակները՝ բացարձակ արդարութեան հրամայողական, խժռող անաչառ հրովարտակէն աւելի նախասիրած կը թուէին ըլլալ իրենց համար։ Ցետոյ օսմանեան սահմանադրութեամբ իրենց ամենէն չերմ ու ամենէն փաթելի երազն, թերևս վերակազմեալ բիւզանդական կայսրութեան մը երազն՝ տապալի հարուած մը կը սրուէր, ու երազը կը վիրաւորուէր դուրէ անգուժելի հզանակով։ Չեղծ նօթ մը բերին նաև՝ մեր դիւանապետ Թուրք հայրենակիցները, հիւսվոխանական ընտրութեանց մէջ երևան բերելով սիրապետական ու անջատողական ոգի։ Իրենք պիտի տիրէին, և հաւասարութեան սկզբունքը երաշխաւորէին Դաւն և պատիր հեղնութիւն։ Անհանգար դիւանապետութիւն։ Այսօր, Օսմ. խորհրդարանին մէջ այդ տիրապետական ոգին կ'իշխէ, այն օսմանեան խորհրդարանին՝ որ ուխտած է հիմնական բան մը չընել, և որ կը թուի կարծել թէ սահմանադրութիւն բառին արդիպրումը բաւական պիտի ըլլայ Թուրքիան վերակենդանացնելու։ Փութիոյով մը անարգ մարդիկ հոգա կ'ըլլան, չուրջառով մը անարժան արարածներ քանանայ կը դառնան։ Բան մը՝ բաւական է մահամերձ երկիր մը կենդանութեան բերելու համար։ Բայց ու աւաւէրն ասիկա Ահմէտ Բիզայեթական է։ Վանզի երկիրը, հակառակ ամէն բանի, կը չարունակէ մնալ իր վաթսար ու մահամերձ վիճակին մէջ, ամէն բան կոզմտոյծ, ամէն բան անկերպարան, ամէն բան աւերակային թիւրաւորութեան մը մէջ կը լողայ հոս դեռ։ Վերակենդանացած Թուրքիոյ մէջ, զարհուրելի՛ հեղնութիւն, թղթատարակին գրուիչներն իսկ միշտ բացարձակօրէն կարդալ չգիտցող երջանիկ խլամներ են։ Ինչո՞ւ։ Բայց կարելի՞ է ամսագրել, կամայ կամա՞յ. եավաշ եավաշի յաւիտենական գործելակերպ, որ զահավէժ անկումներով միայն կ'արդիւնաւորուի։ Այս այն անմահ քաղաքականութիւնն է՝ որ ոչ մէկ երկրի մէջ տեսնուած է, որ անփոփանութիւնն է Թուրք մարդին, որ ապրով նապաստակ կ'որսայ, որ նապաստակին՝ փախի՛ր և բռնակին՝ բռնէ՛ կը հրամայէ։ Ինչո՞ւ ամսագրենք. կամայ կամայ ամէն բան կ'ըլլայ, այո, ամեն բան։

Ներքին կացութիւնը՝ աւելի քան յուսգոյն է այսօր Թուրքիոյ մէջ։

Մակեդոնական խնդիր մը կայ զոր Օսմանեան խորհրդարանը չկրցաւ լուծել, զոր ոչ մէկ օսմ. խորհրդարան պիտի լուծէ, ցորչափ ան կը մնայ խօսակցողներու անպէտ կաճառ մը։ Մակեդոնական խնդիրը՝ Թուրքիոյ ամէնէն խորունկ, ամէնէն վտանգաւոր վէրքերէն մին է։ Իրրև խնդիր՝ զորհնան հանդոյց և իբրև վէրք՝ վտանգի սկզբնաւորութիւն մը, երկու պարագային ալ սուրի և հաւատոյ դրօշիներու միջամտութեան պէտք կը ցուցնէ ան։ Ինչպէս կարելի է որ Օրթոտոքս եկեղեցին իր պարտուց իրաւունքներէն հրաժարի։ Ինչպէս կարելի է որ պուլկարը, ազատագրուած ժողովուրդ, իր կրօնական և հասարակական անկախութիւնը ծախէ՝ դրամի հատմար ապրող մետրապոլիտներու։ Մակեդոնիան սահմանակից ունի մէկ կողմէն Յունաստանը և մնացեալ Պուլկարիան. – այդ երկու ոխերիմ հակառակորդները՝ որք ոչ մէկ պայմանի ներքև կ'ուզեն իրարու հետ հաշտուիլ, արուած ըլլալով հելլէն կոհողավիզ, գաւազ, արհամարհոտ ոգին՝ որ աշխարհի մէջ Յոյնէն զատ ազգ չի ճանչնար, և որ սակայն Ակրոպոլի ուերթիներուն վրայ ծիլ արձակած մոլեռանդի մը տպաւորութիւնը կը թողու այսօր, ու պուլկարական կրանիթէ յամառութիւնն և բարբարոս ընդդիմութիւնով աղտոտուած պատրուտակամութիւնը՝ կուրօրէն և չիմաթօրէն արկածախնդիր։ Սրդ ինչպէս կրնայ ըլլալ որ Յունաստանը և Պուլկարիան իրենց աչքերը հեւացնեն Մակեդոնիայի վրայէն, ուր իւրեց ցեղակիցներու չահերը իրենց իսկ ազգային չահերուն հետ կը չփոթուին։ Եւ իրողութեանց մէկ տրամաբանական բերմամբ ցորչափ կայսրութիւնը մէջտեղը չի գտներ արմատական և ամրակուռ բարենորոգումներուն, ինչպէս կարելի է որ Մակեդոնիոյ այլացեղ այդ երկու հատարակութիւններէն իւրաքանչիւրին՝ աշխարհի բարոյական բոլոր ուժերով ինքզինքը կապուած չզգայ իր ցեղային մայր բունին։ Որ և է անկեղծ Օսմանցի հայրենասէրի համար՝ հայրենիքի ամբողջութիւնը նուիրական է։ Բայց երևոյթին մէջ մանաւանդ օսմանցի Մակեդոնացիներ կը տեսնեմ եոե։ Եւ Օսմանեան Խորհրդարանին մէջ բազմող Յոյն և Պուլկար երեսփոխաններն ալ իրենց խորագոյն անկեղծութեան մէջ ըսէ՛ք թէ ինչ են։

Օսմանեան սահմանադրութիւնը, հայրութեան բարդ յանձնուն այս քաղցրահամ լանատէն, որ և է բարերար ազդեցութիւն ի գործ դրած ըլլալ չերևիր նաև Մուհամմէտի հարազատ սերունդին, Արաբներուն վրայ։ Ընդարձակածաւալ Արաբիան հասարակածային չերմութեամբ բարբարոս, կիսնամոլ ու անկուսալ ընդդիմներ կ'արծարծէ իր աւազի անապատներուն մէջ։ Արաբը, այս ուղիմ, ճիւնն, նենգաւոր և անկախ հոգիի սէր ցեղը, ոչ մէկ հզբայրական արամադրութիւն կը թուի մշակել անկեղծօրէն՝ Սելճուգեան աշ-

խարհակալ ցեղերու այսօրուան այլասէր ու մեղմ և սարկամիտ թափթփուքներուն հետ։ Ցետոյ, Արարներու կրօնական ծանրակչիռ յատապահանջումները կ'թուէին կացուցանել անդամանալի վէրք մը։ Ով կրնայ նշմարակ մտեռնել այդպիսի վտանգաւոր վէրքերու։

Թուրքիոյ մէջ միլիոնով համրուող ցեղերու կարգէն է նաև հայը։ Սահմանադրութիւնը, իր բառական հայքին մէջ սահմանափակուած, դժգոհ թողած է նաև հայը, իբր հայ և իբր օսմանցի։ Իբր հայ՝ որովհետև հին դրութիւնն՝ ընդհանրապէս երկրակործան, հայակործան էր մասնաւորապէս։ Համիտեան բռնակալութիւնէն ի վեր ոչ մէկ ցեղ՝ բարբարոս կառավարութեան մը արիւնարբու բնազդներուն նշանակ ու նախատինք եղաւ հայուն չափ։ Իսկ այսօր սէլ, նորէն, հայը, անտէր ու անպաշտպան, ամենէն ասելի ենթադրուելի, ամենէն ասելի ոտնակոխ եղած տարրն է օսմանեան պետութեան մէջ։ Կուզեն խեղդել իր աղաղակը, և քիչ մը ամէն օր հայկական խնդրին լուծումը կը վնտռտէ հայ ցեղին ջնջման մէջ։ Արդի կառավարութիւնը, միևնոյն մոլեռանդ ու սարկամիտ թուրք պաշտօնեաներու ձեռքը մնացած, միշտ տարբեր աչառակէտներ ունի Ահմէտին ու Կարապետին համար։ Հայը իբր հայ, ի՞նչպէս պոհ ըլլայ սահմանադրութենէն։ Եւ իբր Օսմանցի՝ ի՞նչպէս հանդարտ սիրտով նկատէ երկրին ընդհանուր տագնապալի կացութիւնը։

Իրենց անկախ նկարագրով, կիսավայրենի քանդիչ բնազդներով, կրօնական ու մոլեռանդական խարիսխներով, ասելի կամ նուազ ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ գեղջ նօթ մը բերելու համանքէն զուրկ չեն նաև Թուրքիոյ մէջ քիմիական հակազդումներու նման իրարմով ու իրարու դէմ փրփրող ուրիշ բազմաթիւ ցեղեր, ինչպէս են Ահնաուտները, Քուճօ-Վլահները, Սերպերը՝ մէկ կողմէն և Չէրքէզները, Լազերը, Տիւրկմենները, Մարօնիները, Քըզըլպաշերը, Թալիշեցիները, Քիւրտերը, Եզիտները, Սէրխացիները, միւս կողմէն։

Ընդհանուր ակնարկ մը պատկանելով կայսրութեան վրայ, կը գանենք որ Թուրքիան ներքնապէս անդամալուծող, գրեթէ կաղամալուծող իրականութիւնն այն է որ՝ բազկացուցիչ այլազնոյթ տարրերուն համար չհակցութեան հաստատակայ տեսակէտերը պայքարին չունին։

Թուրքիան վերակազմելու համար ներքնապէս, բացարձակ պայման է գանել կամ ստեղծել գանոք, չհակցութեան հաստատակայ կէտերը։

Ներկայ յօդուածին մէջ որ և է անձնական ձգտում չուզեցի դնել։ Իբր չեզոք դիտող, ջանացի ճշտել կացութիւնը՝ իր իսկութեան մէջ։

Ուշադիր ընթերցողին կը յանձնարարեմ չատագովական ու հաւատացական նկարագիր մը չճանչնալ այս տողերուն։

ՍԱՐՏԱՇԵԼԻԱՆ ՕԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԻՏԷԱԼԻՍԹԻ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐ

(ՊՏՈՂՑԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ)

Օրը կէրակի է։ Ճետ միջօրէի փոքրիկ պատյա մը կը կատարեմ Ազգքանդրիոյ հասարակաց պարտէզներէ մէկուն ապահատքը, ուր Եղիպտական մեղմ ձմեռուայ յաւուր տաքուկ արև մը կեանք ու հրճուանք կը ներարկէ հողմնակէ ներա։ Հակառակ փետրուար ամիսը գտնուելնուս, անա՛նկ անուշ, անա՛նկ հրաշալի օդ մը, որը մեր երկրին ցանկալի գարունը կը յիշեցնէ և անոր պատրանքը կուտայ չրջապատելու։

Ինձմէ զատ պարտէզին բոլորտիքը կը դիպերին երկտեղ էակներ մեծ ու պզտիկ։ Մանաւանդ ակրուն մանուկներ արձակ համարձակ կը խաղան գալար մարմանդներուն վրայ։ Աւազէ բլուրներ կը կանգնեն, կը քանդեն, նորէն կը չինեն, մինչև որ ձանձրանալով վազեն խաղալիքներու դիրկը, որոնք մէկուն գդուանք, միւսին չոյանք, ուրիշին տեսակ տեսակ խաղալիքներ ունին չուայլելու։

Կը մտածեմ թէ՝ ինչքա՜ն խաղաղ, ինչքա՜ն երջանիկ ու համարձակ կ՚ապրին այդ մանուկները Եգիպտի ազատ ափերուն վրայ։ Ու մարքի վայրկեանական թափչքով մը ի յուշ կ՚ածեմ մեր մանկութեան օրերը, որոնք պերպեհան չարաչարք չրջանին մէջ անցուցինք տարտա՛ռ, տխո՛ւր, մելամաղձո՛տ ու սարսա՛փ։ Ու ինձ կը թուի թէ՝ մեր այս ներկայիս հառաչին մէջ իսկ տակաւին սեւ բիծ մը, պատ մը, վատթար ժառանգութիւն մը կը մնայ հայերուս վրայ այդ մեայլ օրերէն . . . ։ Այնպէս կը կարծեմ որ, սա՛ անդիտակից պզտիկ էակներուն չափ ալ դեռ համարձակութիւն, պարզութիւնն ու ազատութիւն չենք կրեր մեր ժանգոտած սիրտերուն խորերը։ Վկա՛յ մեր հասարակական մկրտուած կեանքը, չի՛ լ նկատումներով, տեղութիւններով, նախանձով ու վատքի պաշտամունքով ամլաձուն։ Եւ մտածե՛լ թէ Թուրքիոյ մէջ մենք մեզ կ՚օրօրենք Ազատութիւն, Սահմանադրութիւն խոխոջելով։

* * *

Քովս խաղացող, խնդացող մանկութիւնը միայն մէկ ազգի, միայն մէկ ցեղի չի պատկանիր: Անգլիացի, Գաղղիացի, Ցոյն, Իտալացի և Արար պզտիկներ քով քովի կը խաղան, կը խնդան ու երջանի՛կ ալարածներ, ցեղային զանազանութեան գիտակցութիւնը և ատիկ ծագած ատելութեան թոյնը չունին դեռ: կը մտածեմ թէ՝ ինչքա՜ն հաշտ, ինչքա՜ն սիրով կը մեծնան տարբեր տարբեր ցեղերու ծնունդ այդ պզտիկները, որոնք Եգիպտոսի ապագայ միջազգային եղբայրութիւնը կը պատրաստեն առանց կըրօնքի և ցեղի խարութեան:

Վաղը անոնք երբոր կեանքի պայքարի լծուին, վախը չը պիտի ունենան թէ՝ դրացի ժողովուրդի մը թշնամութիւնը, ատելութիւնը ղիրենք պիտի խոչտանգէ ու պիտի այլասերէ, կամ ահաւոր ջարդի մը ուրուականը սիրտերը սարսափի պիտի մատնէ: Աղատօրէն, եղբայրութեամբ մարդկային չինարար աշխատութեան պիտի նուիրուին անոնք, երջանիկ և բարի:

Այս մտածմանէն հետք, երևակայութիւնս դիս կը տանի մինչև մեր պատանեկութեան դժնէ օրերուն, ուր ցեղային արիւնարբու ատելութեան, թշնամութեան ամէնէն աղիտոյզ տեսարանները աչքով տեսանք և դեռ ականջներուս փակած կը մնայ «կեանքի»բացատչութիւնը, յաճախակի յղկեցուած թուրք լաճերու բերնին մէջ: Ու ինձ կը թուի թէ՝ դեռ այդ խաւար օրերէն չա՞տ, չա՞տ բան կայ կատակուած մեր հոգիներուն ալքերը: կը խորհիմ թէ՝ այժմ աս միամիտ տղաքներուն չափ ալ սէր, եղբայրութիւն չենք կրեր մեր ներսը: Եւ մտածե՛լ թէ՝ թուրքերոյ մէջ եղբայրութիւն կը բարբառենք միանուագ, կոկորդալիր պօռուքով: Մենք մեզ չի՞նք խաբեր արդիօք կամ երէկի մեր ոսոխները մեզ չի՞ն լղոզեր: Իսկ՛ թէ ես խաբուած ըլլայի . . . :

* * *

Խոհերու ու խոկումներու այս թոհ ու բոհին մէջ կ'առաջանամ պարտէզի ածուներէն ու դէմ դէմի կուգամ հոյակապ չքեղ արձանի մը: Եգիպտահայ նշանաւոր պետական մարդուն, Նուբար փաշայի արձանն է այս: Ճաճախ անցեր եմ անդրիին քովէն ու թեթև լեզի դիտեր: Բայց այսօր անդիտակցաբար երկա՜ր կը կենամ արձանին առջև ու ուշադիր կը սեւեռիմ ձախ թևին տակ քանդակուած կչիռի մը, որ Արդարութիւնը կը խորհրդանշէ: Երէ՛ր մը վար սա՛ ոսկեգիր խօսքը կը փայլի արևու շողերուն տակ. «La justice est la base de tout gouvernement»:

«Արդարութիւնը հիմն է բոլոր կառավարութեանց»: Ընկերա-

կան – հասարակական կեանքի ճշմարիտ վարդապետութեանց խըտացում մը կը դնեմ այս նախադասութիւնը ու ընդհո՛ւպ կ՚ոգեկոչեմ Լէօն Պուրժուայի ա՛ս գեղեցիկ մտածումները։

«Զիք ներդաշնակութիւն առանց բարեկարգութեան
Զիք բարեկարգութիւն առանց խաղաղութեան
Զիք խաղաղութիւն առանց ազատութեան
Եւ չիք ազատութիւն առանց արդարութեան»

Արձանին վրայ նկարուած կշիռին առջեւ ու փիլիսոփային այս իմաստասիրանութեանց ներդործութեան ներքեւ ինչ՞պէս սկեպտիկի թերահաւատութիւնով մը չի ծիծաղիլ Թուրքիոյ ազատութեան ցընծասօններուն վրայ, քանի որ հակառակ ազատութեան մեծաչքանդ աւետիսին, արդարութեան Դիւցուհին դեռ իր կենսատու ժպիտովը չի լուսաւորեր մեր աւեր սիրտերը։ Անարդարութեան ու հարստահարութեան մթամբ լուրերը դըռչմուռած կը մնան թերթերու սիւնակներուն, զորս չըվազայութիւնէս քիչ եաքը գուցէ մոռմոքիոնի մը վրայ նստած պիտի կարդամ։

Անո՛նք, որոնք մեր հայրենիքին ճակատագիրը վարելու կոչուած են, արդեօք գիտակցութիւնը լիովին ունի՞ն թէ՝ Արդարութիւնը ազատութենէն ու հզբայրութենէն առաջ պետութեան մը յարատեւութեան ճշմարիտ հիմն է։ Եւ առանց արդարութեան ազատութիւնը ցնորք է։ Պիտի կարողանա՞ն ըմբռնել որ, այս ճշմարտութեան ուրացումէն ինչքա՛ն տուժած են Թուրքիոյ դժբաղդ ժողովուրդները։

Ահա թէ՝ իբրեւ վերջաբան տակաւին ինչի՛ կը խոկամ կիրակի օրուայ ակնարկուած պատոխս առթիւ. . . ։

Աղեքսանդրիա **ԴԵՒՈՆԴ ՊԱՒԱՏՐԻԱՆ**

Կ՚ՍՊՅՌԻ

Տղայ էի։ Սիլեվքրիոյ ժայռերեն
Մո՛ւր հրմռւռալիով օր մը տեսայ թէ ինչպես
Մեղմ գիշերով, հանդարտօրեն, ծո՛ւլօրեն,
Նաւ մը հսկայ կրնար այրիլ շիւղի պես։

Այն ատեն դե՛ռ չէի գիտեր թէ ինչպես
Նետոն մը քա՛ց է տուեր Մեծ-Բաղաիին,
Պաշտպանին վրայ հուրին ի հանդէս՝
Տաղին բրթո՛ռ տպու համար խաղցրագին։

Չեի գիտեր. բայց հոն, բոցեն ապահո՛վ,
Երկա՛ր երկա՛ր կը նայէի ժայռն ի վար,
Ու անսահման՝ անսա՛նմ ցայգին մէջ անհո՛ղ,
Կ'ուրկնդրէի ճարճատիւններն հոգեվար:

Բոցն էր հանդարտ, ու հոյակա՛պ, անշտապ:
Ան կը չափէր ֆիչ ֆիչ, պարան պարանի,
Մեռ՛ չառազո՛յն հրէշի մը պես հըրատապ
Որ հարուածն իր վերջին տալու վարանի:

Դաւադիր ծով մ'էր անապի՛ֆ, ահաւո՛ր:
Արիւնի գոյն ներկուած ջո՛ւրը գիւղով
Այն իրիկուն չէր շառաչեր մինչեւ որ
Նոր կայմ մըն ալ չիյնար կարմի՛ր հողմիւռնով:

Երբ ա՛լ հրաշէկ կոյտ մը մնաց բոլորն,
Տեսայ թէ ի՛նչպես նաւաստա՛րը յետին,
Նաւակի մը մէջ, հեկպո՛ղ, մահօրէն,
Կը հեռանար վիզը ծռած, աչքն եսին . . . :

Տղայ էի: Բայց դէռ հիմա խանի որ
Արիւն կ'երթայ իմ ծեր սրտիս մէջ վայրի,
Ու կը պատէ աչքերս մո՛ւրըն ահաւոր
Կը տեսնեմ նա՛ւը որ կ'այրի, որ կ'այրի . . . :

Ու այս անգամ կը հասկնամ ինչ, Կեա՛նք—Նաւ,
Դուն որ անձայն աղաղակի պես գոչիկան,
Անյուսութեան անդունդներուն վրայ խոնարհ,
Լո՛ւռ կ'այրիս, եղեռնակա՛ն, հեգնական . . . :

Ու ինձ ա՛յնպես կը թուի թէ Մե՛ռն է այն
Որ կը մեկնի նաւաստիին պես յետին,
— Մե՛ր մը երբ կը վարձեր դեկդ ղեկավան—
Ա՛ն ալ կ'երթայ, վիզը ծռած, աչքն եսին . . . :

Ու դուն կ'այրիս, եղեռնակա՛ն, հեգնական . . . :

Ռ. ՍԵՒԱԿ

Մուտքաթ Փաշա*

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՄԻՏՂԱՔ ՓԱՇԱ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ուրեմն ներելի էր յուսալ թէ այս հաչտութեան հնարիւ ապագային մէջ ժամանակ և միջոց պիտի ունենայինք բարւոքելու մեր ներքին գործերը և իրապէս յառաջդիմութեան շաւղին մէջ դնելու երկիրը։

Դժբաղդաբար իրարու յաջորդող դէպքերը յուսացուածքին հակառակ արդիւնք մը առաջ բերին. մեղապարտ մեքենայութիւններ և դրգռումներ՝ ներքին և յաջորդական չվոխթութեանց ծնունդ տալով՝ ոչ միայն թոյլ չտուին մեզ Տէրութիւնը վերակազմելու և բեկտրգելու գործին նուիրուիլ, այլ նաև ստիպեցին մեզ ամէն տարի չարժուն վիճակի մէջ դնել արտառոյց քանակներ և ղէնքի տակ պահել երկրին ընակչութեան մէկ կարևոր մասը, ինչ որ արգելք եղաւ մեր վաճառականութեան և մեր երկրագործութեան զարգացման։ Հակառակ այսքան դժուարութեանց և արգելքներու, բարոյական և նիւթական յառաջդիմութիւնը չի կասեցաւ։ Քանի տարիէ ի վեր Պետական հասոյթներուն յարաւեւ աճումը ապացոյց մըն է այն բարւոքումին որ անընդհատ կ՚կատարուէր երկրին պայմաններուն և ժողովուրդին բարօրութեան մէջ։

Որչափ որ մեր արդի դրամական տուդնապները առաջ կուգան վերև մէջ բերուած պարագաներէն, կարելի էր՝ սակայն՝ ղգալիօրէն մեղմել անոնց աղդեցութիւնը և Տէրութեան վարկը անվթար պահել՝ եթէ եւևմտից վարչութեան մէջ յարգուէին անսայթաք ուղղամտութեան մը սկզբունքները։ Բայց երևութապէս եվմտականն վիճակը բարւոքելու նպատակաւ այն ատեն ձեռք առնուած միջոցները կացութեան ծանրութիւնը աւելցնելէ զատ ուրիշ բանի

---

* Տես Թիւ 12, էջ 380։

չէին կրնար ծառայել՝ երբ առանց ապագայի մասին խորհելու՝ լոկ առժամեայ միջոցներու վրայ կ՚մտածուէր։

Այս յարատեւ դժուարութեանց վրայ աւելնալով նոր ուազմամթերք և զրահաւորներ հայթայթելու կարեւորութիւնը — երկու դլխաւոր տարրեր Տէրութեանց զինուորական զօրութեան— և առկէ զատ խնայողական կանոններուն զանցառութիւնը՝ որոնց համեմատ պէտք է վարել հատոյթներու և ծախքերու հաշիւը, ասոնք անճանաչաբար անկարդութիւնը մտցուցին մեր ներսիմաքին մէջ, մեր պարտքերը աւելցուցին և վերջ ի վերջոյ մեզ առաջնորդեցին այն ծայրայեղութեան նեղ կացութեան որու մէջ կ՚գտնուինք այսօր։

Իրերու այս վիճակին մէջ և կործանարար մերձեցութեանց ու հնարքներու ազդեցութեամբ Հերսէքի մէջ ծայր առին այնպիսի դեպքեր որոնք քիչ ատենէն աւելի ընդարձակ համեմատութիւններ ստացան։

Սերպիոյ և Գարատաղի հետ թշնամութիւնները յանկարծ պայթեցան և ծանրակչիռ կնճռոտութիւններ վրայ հասան քաղաքական աշխարհի մէջ։ Այն պահուն որ այս ապտնապը իր ստուակութեան բարձրագոյն աստիճանին կ՚հասնէր, Բարձրելոյն կամքով կոչուած, ցայ իմ օգոստափառ նախնեացս գահը բարձրանալու։

Մեր ընդհանուր կացութեան ներկայած դժուարութիւնները և վտանգները կարելի չէ բաղդատել ո՛չ մէկուն հետ այն ապտնապներուն զորս անցուցած է իմ Կայսրութիւնս մինչև այսօր։ Ամէնէն առաջ Կայսրութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար՝ հարկ եղաւ ինձ աւելցնել իմ բանակներուս թիւը զանազան կէտերու վրայ և ջենթի տակ կոչել 700,000 պատերազմիկներ։ Ցետոյ իրր պարտաւորութիւն մը նկատեցի՝ հնմնական բարենորոգումներու միջոցաւ՝ Աստուածային օգնութեամբ վերջ դնել խառնակ կացութեան և այսպէս տևական եռանակով մը ապահովել մեր ապագան։

Ակներև է թէ ընորհիւ այն բնական այժերուն որոնցմով Նախախնամութիւնը օժտած է մեր երիկրը, և ընորհիւ իմ հպատակներուս ընդունակութեանց՝ բարւոք վարչութեամբ մը կարելի պիտի ըլլար մեզ քիչ ժամանակուան մէջ անպակն յառաջդիմութիւններ ընել։ Եթէ քաղաքակիրթ աշխարհի յառաջդիմութեան մակարդակին չկրցանք հասնիլ, ատոր պատճառը պէտք է վերագրել Տէրութեան համար կարևոր եղող հնմնարկութիւններու և անոնցմէ բխող օրէնքներու և կանոններու անկայունութենէն, և այս անկայունութիւնը առաջ կուգար անկէ որ ամէն բան բացարձակ կառավարութեան ձեռքն էր որ կ՚ժխատէր միաբան խորհրդակցութեան վրկարար սկզբունքը։

Գաղաքակիրթ աէրութեանց ձեռք բերած յառաջդիմութիւնները և իրենց վայելած ապահովութիւնը ու հարստութիւնը արդիւնք են այն դրութեան որով ամէն քաղաքացի կ՚մասնակցի օրէնքնե-

րու հաստատութեան և հանրային գործերու վարչութեան կարևոր կարծեցի մեզ համար ևս այս չափին մէջ վինտուել յատաջդիմութեան հասնելու միջոցները՝ մեր օրէնսդրական դրութեան իրը հիմ սահմանելով երկրին ընդհանուր քաւէարկութիւնը, և այս նպատակաւ էր որ հրատարակեցի Սահմանադրութիւնը։

Այս նոր օրէնքները հաստատելով՝ իմ դիտաւորութիւնս եղաւ ո՛չ այնքան ժողովուրդները հրաւիրել ընդհանուր գործոց վարչութեան մասնակից դանուելու, որքան այդ օրէնքները ծառայեցնել իրը զօրաւոր գործիքներ՝ վարչական բարենորոգման և զեղծումներու ու քմահաճ գործողութիւններու բարձման։

Անկախօրէն իրեն յարակից առաւելութիւններէն՝ Սահմանադրութիւնը կոչուած է իմ ժողովուրդներուս միջև հաստատելու եղբայրութեան և միութեան հիմերը և այսպէս ընդհանուրին համար հաւատարմացնելու քանալու քարդաւճման ուղին։

Իմ մեծանուն նախորդներս մեծամեծ յաղթանակներ տարին և այսպէս իրենց մականին ներքև միացուցին այս ընդարձակ կայսրութեան մէջ բնակող բազմատեսակ ժողովուրդները։

Կ՚ընտիր սակայն կրօնքով և ազգութեամբ այնքան այլազան ժողովուրդները հաժախտրել՝ միևնոյն գոյութեան մը գգացումին մէջ միակ օրէնքի մը տակ։

Երկնային Նախախնամութիւնը՝ իր անապատ քարութեամբ՝ ուզեց որ այս գործը դլուխ եղնէ։

Այսուհետև իմ բոլոր հպատակներս, իրը միևնոյն հայրենիքի զաւակները և միևնոյն օրէնքին պաշտպան հովանիին տակ ապրելով, միևնոյն անունը պիտի կրեն, այն անունը զոր վեց հարիւր տարիներէ ի վեր այնքան հպարտութեամբ կրեցին իմ նախնիներս և որ վառքի և մեծութեան այնքան չիշատակներ թողած է պատմութեան տարեգրութեանց մէջ։ Օսմանցի անունը՝ որ մինչև այսօր ուժի և զօրութեան դազափարը անձնաւորած է, համոզուած եմ թէ ապագային մէջ խորհրդանշանը պիտի ըլլայ իմ բոլոր հպատակներուս համանման չահերուն պահպանութիւնն։

Այս սկզբունքներէն և այս դիտաւորութիւններէն ներշնչուելով է որ ես լինծի համար գծեցի այն չափը զոր մեն մէջ հաստատապէս որոշած եմ յարատևել։ Հիմա կ՚ապահովեմ որ ձեր զօրեղ և իմաստուն զործակցութեամբ կարող ըլլանք արդարութեան վրայ հիմնուած Սահմանադրութենէ մը քաղել այն արդիւնքները զոր իրաւունք ունինք յուսալու։

Հաւատացած եմ թէ բացարձակապէս անհրաժեշտ է ապահովել իմ հպատակներուս ազատութիւնը և հաւատարմութիւնը, վերջ մը դնել կամայականութեան դրութեան, երկրի կամքին հակակշռին ներքև օրէնքներու յօրինումը և կիրարկումը և գործերու վարչութիւնը. մեկ խօսքով, մեր վարչական դրութեան կանոնները

հաստատել սահմանադրական և խորհրդարանական սկզբունքին վրայ։

Այս մասին իմ ամենէն ջերմ փափաքներս իրագործելու համար որոշեցի Խորհրդարանին մը դումարումը որ կ՚բազկանայ Ծերակոյտէն և Ներսիխոհանաց ժողովէն։

Հիմայ ձեղի անկ է հաւատարմօրէն և արդարութեամբ կատարել ձեր հայրենասիրութեան վստահուած օրէնսդրական պարտաւորութիւնները։ Ձեր այս աշխատութեան մէջ պէտք չէ որ ազդուիք որ և է անձնական նկատողութենէ և ձեր աշխատութեանց հաւատարիմ գործադրութեան մէջ պէտք է աչքի առջև ունենաք միմիայն Տէրութեան և երկրին փրկութիւնը և երջանկութիւնը։ Այն բարեքաւմները որոնց պէտք ունինք այսօր և ամէն կողմէ ապատուած վարչական բարենորոգութիւնները ամենամեծ կարևորութիւն ունին։ Այս մէջոցներուն ատոհճանական կիրարկումը կախում ունի ձեր մէջև տիրող համաձայնութենէն։

Միւս կողմէն Պետական Խորհուրդը կ՚ըգգալի օրինապիծերու պատրաստութեամբ որոնք պիտի ներմուծուին ձեր քննութեան։

Ներկայ նստաշրջանին մէջ ձեր սեղանին վրայ պիտի ունենաք Խորհրդարանին ներքին կանոնագրի ծրագիրները, նահանգներուն յատուկ և համայնքներուն վարչութեան վերաբերեալ ընդհանուր օրէնքը, թաղապետական օրէնքը, քաղաքային դատաւորութեան օրինադիրքը, դատարաններու վերակազմութեան վերաբերեալ օրէնքները, դատաւորներու յատկացման և հանգստեան կոչուելու եղանակը, ամէն կարգի հանրային պաշտօնեաներու վարձատրութիւնը և հանգստեան կոչուելու իրաւունքը, մամլոյ օրէնքը, Հաշուեքննիչ Ատեանը և վերջապէս պետական օրէնքը։

Ջերմապէս կ՚փափաքիմ որ այս դանազան օրէնքները յաջորդաբար ուսումնասիրուին և վիճաբանութեան ու խորհրդակցութեան առարկայ դառնան։

Մտիպղտար պիտի զլուիք ոստիկան զօրաց կազմութեամբ և դատարաններու վերակազմութեամբ որով միայն պիտի ապահովուին մեզ մի անհատի իրաւունքները։ Այս կրկին նպատակներուն կարելի է հասնիլ միմիայն մանաւանդ ծախսուց դումարին յատկութեամբ։

Արդ, ինչպէս որ պիտի տեսնէք Խորհրդարանին քննութեան յանձնուած պետական էն, մեր եւրոպական վիճակը յետին ծայր գժուար կացութեան մը մէջ կ՚գտնուի։ Կ՚յանձնարարեմ ձեղ որ ամէն բանէ առաջ չմոռնաք ըլլաք համախոհութիւն կերպով ընտրելու այնպիսի միջոցներ որոնցմով կարելի ըլլայ առջևն առնել այն դժուարին կացութեան և վերահաստատել Տէրութեան վարկը, չմոռնալով միևնոյն ժամանակ ձեռք առնել յարմար միջոցներ՝ ապահովելու համար սահմանական բարենորոգութիւններու պահանջած դումարները։

Իմ կայսրութեանս և իմ հպատակներուս մեծագոյն ցնծութիւնն է երկրապտղութեան և ճարտարարուեստի զարգացումը։ Բազաքակրթութեան յառաջացման և հանրային հարստութեան ամման համար՝ ինչքան անհրաժեշտ եղող այս արդիւնքը սերտիս կապած է գիւղագործութեան և ճարտարութեան զարգացման։

Ձեր առաջիկայ նստաշրջանին մէջ ձեր քննութեան ալեմտ ենթարկուելն կրճատական հատատութեանց քարոզման և ուսմանց ծրագրին վերաբերեալ օրինագիծեր։

Վերոյիշեալ օրէնքներուն ընդհանուր եռքը հատատատուելիք բոլոր օրէնքներուն քարոզը կիրարկման համար մեծ կարեւորութիւն պիտի ընծայուի պետական պաշտօնէից լաւ ընտրութեան։ Իմ նախատրաստներս յանձն պիտի առնին այս մասին և միեւնոյն ժամանակ պիտի հակին որ խղճմտիա և արդարասէր պաշտօնեաներուը վարձատրելու և քաջալերելու տեսակցական դրութիւնը գործադրուի։

Իմ պահակապետութեան օրէն՝ այս ճշմարտութեամբ առաջնորդուած՝ որոշեցի իմ ծախքերս հատատուել վարժարան մը ուր ապագային համար պատրաստուին ընդհանուր վարչութեան պաշտօնեաները։

Ինչպէս որ ըսուած է այս վարժարանի կանոնագրին մէջ, այս հատատութեանէն երկու աշակերտները պիտի կրնան հետամտել վարչական և դիւանագիտական ասպնջէն բարձր պաշտօններուն, և՝ ասանց պատանեկի խորութեան՝ պիտի ընտրուին իմ ամէն կարգի հպատակներուս մէջէն և իրենց ընդունակութեանց համեմատ յառաջացուածներ պիտի ունենան։

Գրեթէ երկու տարի է ի վեր ներքին խառնաչփոթութեանց դէմ կռուելու հարկին մէջ կ՚գտնուինք։ Այս ժամանակամիջոցին մէջ, մասնաւորապէս Սերպիոյ և Թարատաղի լճնամական չարժունեներու պահուն, իմ բոլոր հատատարիմ հպատակներս հայրենասիրութեան ապացոյցներ տուին և իմ զօրքերս՝ մեծամեծ տառապանքներ կրելով՝ քաջասրտութեան և արիութեան գործեր կատարեցին զորս մեծագոյն կ՚գնահատեմ։

Բոլոր այս դէպքերուն մէջ աչքի առջեւ ունեցանք միայն մեր իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը։ Այս նպատակին իրագործման համար մեր բոլոր ջանքերուն արդիւնքը եղաւ Սերպիոյ հետ հաշտութեան վերահատատումը։ Գալով Թարատաղի հետ սկսուած բանակցութեանց հետեւանքը ձեզ ծանուցիլը կարդագրութեանց, անոնք ձեր քննութեան պիտի ներկայուին ժողովոյդ առաջին գումարման մէջ իսկ, և չերմօրէն կ՚յանձնարարեմ ձեզ փութալը նել ձեր խորհրդակցութիւնները այս մասին։

Օտար Տէրութեանց հետ իմ յարաբերութիւններս միշտ դրուած են այն բարեկամութեամբ և այն յարգանքով որոնք իմ կայսրութեանս ամենէն ծանուցին ազգերն մէկը կը

կազմեն։

Սակէ քանի մը ամիս առաջ իմ մայրաքաղաքիս մէջ Դեսպանախորհուրդ մը գումարելու համար Անկլիոյ կողմէ եղած առաջարկին վրայ, և միւս Տէրութիւնները ոչ առած ըլլալով առաջարկուած հիմնակէտերուն, իմ Բ. Դուռս հաւանութիւն տուաւ այդ Դեսպանախորհուրդին գումարման։ Եթէ այս գումարումը վերջնական համաձայնութեան մը չի յանգեցաւ, մինչ ո՛չ նուազ ցոյց տուինք թէ պատրաստ էինք՝ գործադրութեան մասին՝ կանխել փափաքները ու խորհուրդները այն տէրութեանց որոնք կը ընդդիմանային համաձայնիլ դաշնագրութեանց, միջազգային իրաւանց և մեր կացութեան ու իրաւունքներուն առնչուզական պէտքերուն։

Այս համաձայնութեան չգոյանալուն պատճառները պէտք է փնտռել աւելի գործադրութեան ձևին և եղանակներուն քան թէ բուն իսկ խնդրոյն հիման մէջ։

Անկեղծօրէն կ'ընդունիմ իմ կայսրութեանս վարչական բոլոր ձիւղերուն և ընդհանուր կացութեան մէջ՝ Թանզիմաթի հաստատութենէն մինչև այսօր իրագործուած մեծամեծ յառաջդիմութիւնները կատարելութեան աւելի բարձր աստիճանի մը հասցնելու կարևորութիւնը։ Իմ բոլոր ջանքերս պիտի նուիրուին այս գործին։ Սակայն իմ մեծագոյն պարտաւորութիւններէս մէկը կ'ընկատեմ նաև հակել որ ո՛և է կերպով չի վնասուին գայսրութեանս պատիւը և անկախութիւնը։ Ժամանակը ցոյց պիտի տայ ամէնուն թէ որչափ անկեղծ ու աննենգ են իմ դիտաւորութիւններս։

Իմ նպատակս ըլլալով յարատևել մեր իրաւունքները ու մեր անկախութիւնը պաշտպանելու և անվթար պահելու չուզին մէջ, երբեք չպիտի չեղիմ նոյն չափերուն իմ յեստադայ գործառնութիւնս. ներուս մէջ։

Դեսպանախորհուրդին առաջ, ինչպէս նաև անկէ ետքը, իմ կառավարութիւնս չարունակ ապացոյցները տուաւ իր անկեղծութեան և իր չափաւորութեան որոնք՝ ինչպէս կը սերեմ յուսալ՝ պիտի նպաստեն աւելի ևս ամրապնդելու այն բարեկամութեան և համակրութեան կապերը որոնք մեզ կ'միացնեն եւրոպական մեծ ընտանիքին։

Թո՛ղ Ամենակարողն Աստուած յաջողութիւն պարգևէ մեր ամենուս ջանքերուն։

Ա. ԵԱՒՈՒԱՍԻԼՐԴ

ԱԼԻ ՇԱՅՏԱՐ ՄԻՏՇԱՔ ՊԷՅ

[Շարունակելի]

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Բիւզանդիոնի Փետր. 27 թիւին մէջ, Ռուսահայ Ծանօթ բանասէր Պ. Մաչիկ Սամուէլեան մեր նախորդ համառօտ մէջ հրատարակած «Վրիժառուքեան Ոգին» անունով երեք յօդուածները, 1903 տարւոյ Ապրպրեան հանդիսի իր Աւետեան վրէժ ու փրկանք հոյակապ աշխատութիւնէն բառ առ բառ, տող առ տող «մի անծանօթ բանաստղծութիւն» նկատած ըլլալով, կը վճռեցանք յայտարարել և միաժամանակ խոստովանիլ թէ, յարգելի բանասէրին ուսումնասիրութիւնէն հազիւ մէկ կամ երկու հատուածները թրքատարբեր վերածելով ընդունած ենք մեր յօդուածներուն մէջ, առանց կրնալու թէ Պ. Սամուէլեան այնքան իրատանդումի մը կ՚ենթարկէ ինքզինքը։ Այս առթիւ իրը առաջ առաջնորդ ունեցած ենք նաև թէ Ռուսահայ և թէ Թրքահայ գրականութեան վերաբերեալ հատակոտոր տարբեր տարբեր աղբիւրներ, զորս նախապէս տեղեկացուցած ենք Բիւզանդիոնի։

Կը յաւինք որ, այդքան չնչին հատուածներու վերատպումի մը համար, չափազանց դիւրագրգռութիւն ունեցեր է Պ. Սամուէլեանի պէս մտաւորական անձնաւորութիւն մը, որմէ կը յուսայինք աւելի ներողամիտ ոգի և վեհանձնութիւն։

Իսկ Բիւզանդիոն որ աւելցուցած էր իր մէկէ աւելի անգամներ ընծած մեր բանաստղծութիւնները, չկրմապէս կը խնդրենք, որ անոնցմէ բարեհաճի ծոյց տալ միայն մէկը, ու մենք յանձնառութեամբ երախտապարտ պիտի մնանք իրեն։

ԱՐԻՒՆ Տ. ՄՐԾԱՍՈՒՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԱՐԱՆԵՑԻ լոյս տեսաւ Տիար Մ. Յ. Խաչեանի «Բաբելոնիա Մագնիսական փորձերը» անուն գրքին առաջին պրակը «Տարօրինակ վէպ մը» գին 3 դրչ։ Տիար Մ. Յ. Խաչեան ծանօթ մ՚է հայ գրական հրատարակին վրայ և անշուշտ չենք մոռցուած իր շահեկան ուսումնասիրութեանց շարքը Ա. Մամուլի մէջ որոնք կը դառնային մագնիսականութեան շուրջ, տարակոյս չունինք թէ իր այս նոր հրատարակութիւնը պիտի գնահատուի ընթերցող հասարակութենէն՝ որով հեղինակը քաջալերուելով հետզհետէ լոյս ընծայելու կարող ըլլայ իր գրքին յաջորդական պրակները։

ԵՕԹՆԵԿԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԴ. Հիւանդանոցի նորընտիր Հոգաբարձութիւնը կազմած է իր Դիւանը Ատենապետ ընտրելով՝ Տիար Վահան Զմիւռնակեանի, Ատենադպիր՝ Տիար Կարապետ Թօճապաշեան և Գանձապետ Տիար Գրիգոր Բարսեղեան։ Նորընտիր Հոգաբարձութիւնը ակամայ է իմմիրի օտար հիւանդանոցներն այցելել և ուսումնասիրել այդ հաստատութեանց կազմակերպութիւնը ու վարչական եղանակը։

ՆԱԽՈՐԴ շաբթու քաղաքս ժամանեց Մուշի Առաջնորդ Տ. Ներսէս Ս. Վրդ. Խաչախանեան և հիւրասիրուեցաւ Առաջնորդարան։ Հ. Սուրբ՝ Մուշի սովատանջ վիճակը նկատի ունենալով՝ ակամայ է դրամական նուէրներ հաւաքել տեղւոյս ազգայիններէն, և ուրախ ենք որ Իզմիրի Հայերն ձեռնտուն չպիտի ըլլան որ մեկին Մուշի Առաջնորդը։

ԱՆՑեալ, շաբաթ գիշեր Քէչի Քաւուքնին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Քաւեբաութիւնց խմբին Ա. Ներկայացումը, խաղին նիւթն էր յեղափոխական կեանքէ առնուած «Միութիւն» անուն Քաւեբութիւնը, դերակատարներն էին ծանօթ երիտասարդներ ամենքն ալ, և առաջին անգամուան համար կրնանք ըսել Ոէ բաւական յաջող էր անոնց մատուցը բեմին վրայ։

ԱՆՑեալ, կիրակի օր եկեղեցական ազատրողութենէն յետոյ Հ. Ս. Ռ. Կուսակցութեան կողմէ եկեղեցւոյ բեմին խօսեցաւ Տիար Սուրէն Պարոնեան ոճ և խուռն երկսեռ բազմութեան ժ՚առջև՝ նիւթ առնելով «Ազգային բաղաքականութիւն»ը։ Հարկ կայ կրկնել Ոէ պերճախօս ատենաբանը այս անգամ ալ դիմեց, գրաւեց հանդիսական ունկնդիրները շուրջ մէկ ու կէս ժամու չափ անընդհատ խօսելով ու բացատրելով հայոց քաղաքականութիւնը Օսմ. հայբենիքին մէջ, յաջորդ Ոիւով Տիար Պարոնեանի բանախօսութիւնը ամփոփելու պիտի աշխատինք, Ոէկ այժմէն գիտենք Ոէ անկարելի է ճշդրիտ ամփոփումը ընել հզօր ատենաբանին խօսքերուն։

ԱՐՁԱԳԱՆԴ ի Տնօրէն – Խմբագիր Տիար Վահան Թօշիկեան անցեալ շաբթուան մէջ յանկարծական անհանգստութիւն մը ունենալով՝ քանի մ՚օր չկրցաւ իջնել խմբագրատուն։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ Ա. Պ. Եազըճեան և Ընկ. նոր գրատուն կողմէ հրատարակուած երկու դասագրքեր, Տիկին Զապել Հ. Ասատուրի **Գործնական Թերակացութիւն** արդի աշխարհաբարի Ա. գիրքը, գին 3 ղրշ. և Դ. Խաչունցի պատկերազարդ ու քարտեսատոր **Հայրենի Ուսում** տարրական դասընթացքը, գին 4 ղրշ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՔ

Ի ՄԱՆԶԻՄԻՐ հանգուցեալ Տիար Մարտիկ Յովհաննէսեանի և Տէր և Տիկին Կարապետ Յակոբեանի մանուկ առաքիւ, ի նպաստ Մուշի կարօտեալոց փոխան ծաղկեպսակի նուիրած են Տէրոբ Ազնաուրեան և Սիմբիսարեան 2 սդերլին ժեռամբ Առաջնորդ Տ. Ներսէս Ս. Վրդ. Խաչախանեանի։

ԱԶԴ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիար Թագուր Տէմիրպաշեանէ 20 հաց կէս օխանոց՝ իր հանգուցեալ եղբօր Գրիգորի հոգւոյն համար, Տէր և Տիկին Սուլ Թաշլոլեանէ (Գանիլէ) 1 Լուիզ, Տիար Ս. Խիլիքճեանէ (Մանչէսթէր) 1 Անգլ. Ոսկի, Տէր և Տիկին Մ. Սիմանօղլուեանէ (Մանչէսթէր) 1 Անգլ. Ոսկի փոխան ծաղկեպսակի Յովհ. Զաքրեանի մահուան առթիւ, Տիար Տիգրան Ս. Խիլիքճեանէ (Մանչէսթէր) 1 Անգլ. Ոսկի փոխան ծաղկեպսակի Կ. Ցակոբեանի մահուան առթիւ, Մատամ Կ. Գալեօզեանէ 15 օխ. բրինձ և 8 օխ. շէհրիյէ, Տիկին Գայիանէ Կ. Ազազարեանէ 30 քաշ շաքար, Տիկին Մկրտիչ Ց. Դամպուրեանէ 60 հատ ասղանը բիտէ ի յիշատակ իր որդւոյ Ցակոբի, Տիկին Ս. Գալապանեանէ մէկ փայէնցա սուսամբը Ցուզ իր հանգուցեալ ամուսնոյն Ս. Գալապանեանի բառանեակին առթիւ։

ROYAL EXCHANGE ASSURNACE

ՖԻՐՓ ԻՆՓ

A. D. 1720

C. WHITTAL & C°

GENERAL AGENTS

Smyrna

ՌՈՅԱԼ ԷՔՋԷՆՃ

ԱՄԵՆԱՀԻՆ և ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ և ԿԵՆԱՑ

Հիմնեալ 1720 ին ԼՕՆՏՕՆ

Գոյք ընկերութեան 5,000,000 Անգլ. ոսկի վճարեալ ապահովագրեալներուն 27201 42,000,000 Անգլ. ոսկի

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Ռոյալ Էքճէնճ Անգլիական ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ հրկիզի վէմ ամեն տեսակ կալուածք, կարասիք և Ապրանք նպաստաւոր պայմաններով։

Ընկերութեան սկզբունքն է վճռուց անվիճական և արագ հատուցում երկու տարուան կամ աւելի ապահովագրութենանց համար յատուկ զեղչ կ'արուի։

ԿԵՄ ՆՔԻ ՃԻՒՂ

Ընկերութիւնս ամենանպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ

1° *Անշարժ կեռամէի տեղուղեան վրայ։*
2° *Խառն Ապահովագրութիւն*
3° » » *եւ կրկին դրամագլուխ*
4° *Տղոց օժտի դրամագլխովայլ եւ այլ պայմանագիրներով*
5° *Ընկերութեամբ ապահովագրութիւն*

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալին յու Զմիռնիոյ և շրջակայից ի Ֆրանկաց թաղ գրասենեակիսերը։

C. WHITTALL & C°

փոխ-Գործակալ *քննիչ պատուիրակին* C. O. OSCAN

ՋՈՐՁ Ո. ՈՍԿԱՆ

՚՚THE GRESHAM՚՚

"ԿՐԷՇԱՄ,

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԿԱԽԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1848ԻՆ

Գոյ/ Ընկերութեան	Ա. Ո.	*9044,532*
Տարեկան հասոյթ	» »	*1,438,659*
Վճարուած գումարներ	» »	*20,474,666*

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ ԼՈՆՏՈՆ

Ընկերութեան Ապահովագրական բնդհանուր կանոններու մէ նաւանդ 24 րդ. յօդուածէ խիստ ուշագրաւ ըլլալով կ'ներկայենք, րոյ «Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օսմանեան գաւառականներու վճռներն ո'և է տարբերութեանց առջև։

Աւելի ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալներուն

ՇԱՐԼ ՈՒԻԹԹԱԼ եւ ԸՆԿ.
C. WHITTAL & Cº

ՇԱՀԱԿՈՐ ԱԶԴ

Անոնք որ կը փափաքին կնքահայր ըլլալ, Թող հրամմէն Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ դիմացը գտնուող *Էֆթիխիա (Բարեբաղդութիւն)* գործատունն ուր կը գտնուի ճոխ մեներք մը հարսանեկան մոմերու, *Կրչանի*ներու, վերջապէս հարսնիքի եւ կնունքի վերաբեր. եալ ամէն տեսակ պիտոյքներու խիստ ճաշակաւոր եւ սիեւնոյն ժամանակ դիւրամատչելի գիներով։

Ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդն իսկ կրնայ կատարեալապէս գոհացում տալ իր ճաշակին, վստահատանս մէջ, ուր *Գորայհ Թաֆթայհ, Լուիզիևիհ* պատրաստուած կնունքի վերաբերեալ հանդերձեղէններ— սկսեալ 10էն մինչեւ 200 ֆր. ամէն բսակի յարմար տրամադրութեան տակ դրուած են։

Տիկինները ամէնէն ընտիր, ամէնէն գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր ապրանքները հոս միայն պիտի գտնեն գներազանց ռւելիշ ո եւ է վաճառատունէ այնպէս որ տրամադիր 1000 ֆր. նուէր ընծայի իր ապրանքներուն նմանը եւ տեսակը հայցելով։

Ինքնաիայր եւ կնքամայրեր, դիմելէք այս օրուընէ սկսեալ Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ դիմացի վաճառատունս, ամենայն վստահութեամբ, որովհետեւ ձեր առաջին այցելութիւնը պիտի հաստատէ Թէ այս տողերը *rեհյամ* չեն եղէ ոչ բուն իրողութիւն։

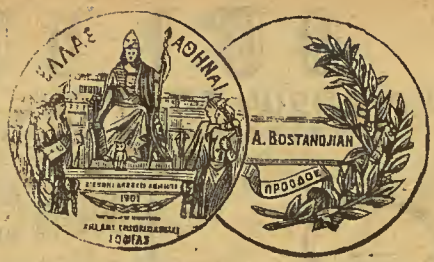

Médaille d'Or de l'Exposition d'Athènes 1903

ՀՈՎԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԶՍՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ԷՔՍԼԷՅ

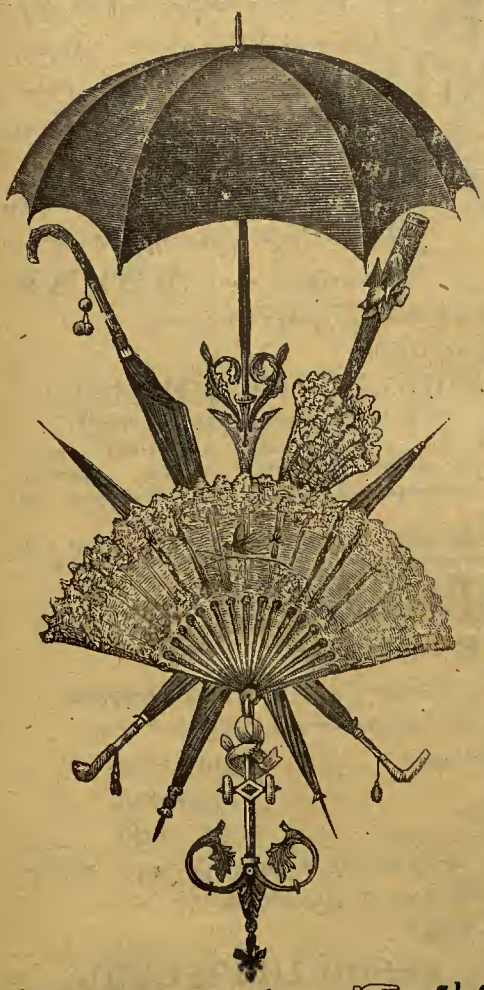

ցոյցի բաժնի կանանց հագուստ, գորգերուն, վիմագիրներուն ու ճաշակաւոր հովանոցներու հիանալի զանազանութիւն մը, հովանոցներ՝ որոնց շքեղութիւնը ու կատարելութիւնը **ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑՆԵՆ** *նոյն իսկ ԵՒՐՈՊԱՒՈՑ ՄԷՋ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ։*

☞ ՆԿԷՏ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ

ու վստահ եղիք թէ նոյն իսկ ձեր ամենէն դժուարահաճները պիտի գոհանան ամէն տեսակ կէտերով, — Ներքուստիւն, Նորոյթիւն, Ազնուութիւն, **ԷՔՍԼԷՅ**-*ի մօտ պիտի գտնէք նոյնպէս, Հովահարներ որոնք պէտ վերջերս ստացած է, Պայուսակներ, Հեռադիտակներ, Ջոկի կոշիկներ, Գաւազաններ, զարդարանքի առարկաներ ևն. ևն.*

Գաւառի գնողներուն հաւար ☞ **"ԷՔՍԼԷՅ"ին հասցէն՝**

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

Շիշէճիւէր փողոց — Ի. Զ. Մ Ի՛Ր

ՕՄԷԿԱ

ՏԻԵԶԵՐԱՀՌՉԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ԻՐՐԱՊԻՈՑ ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵԻՈՐԸ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ 1848Ի

ՕՄԷԿԱ ՈՍԿԻ, ԱՐԾԱԹ, ՆԻԿԵԼ ՊՈՂՊՈՋ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԷԿԱ *Մեծագոյն ուրցանակ 1900ի Բարիզի ցուցահանդէսէն։*

ՕՄԷԿԱ. — *Այս ժամացոյցերու յատկութիւնները են՝*

Ճշդապահութիւն, տոկունութիւն և նորոգութեան դիւրին միջոցներ։

ՕՄԷԿԱ *Դիւրամատչելի գիներով ծախսուած ժամացոյցներու ամենէն ազանչելիները են։*

ՕՄԷԿԱ *Ամէն մարդու գրպանին մէջ կանուխէնք միակ ժամացոյցն է այս։* **ՕՄԷԿԱ**

Անմրցելի, անբաղդատելի միակ ժամացոյցներն են ասոնք։

Դիմել առ միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Չուխա-Պէզէսթէն Թիւ 2 — Իզմիր

Միեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մրերմ մը ուրիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու արուեստ եւ կիներու համար շղթաներ գոհարեղէններ ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ակներիչներու յատուկ ամէն տեսակ գործիքներ։

Յանձնարարութիւնք փութով եւ պատուատոր կերպով կը կատարուին։

ՆՈՐԹՋԷՔՔԻ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՀԻՆԵԻ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իզմիրի Գործակալութիւն հաստատուած 1864Էն ի վեր

Դրամագլուխ Ընկերութեան	Լ. Ս.	3,000,000
Տարեկան հասոյթ	» »	1,600,000
Պահեստի գումար	» »	6,673,000

Ընկերութիւնս նպաստաւոր պայմաններով կապահովագրէ անշարժ գոյքեր, գործարաններ, ամէն տեսակ ապրանքներ եւն. եւն.։

Տեղեկութեանց համար դիմել առ

ՃԷՅՄՍ ՀԱՔԳԷՆՍՕՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՑ

Ծրագնկաց թաղ, Բասմաճ Սթուրցուճկեր

GRANDS MAGASINS
DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & Cie

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԻՆՕՓՈՒԼՕ եւ Ը՝Նկ.

Երկուշաբթի 8 Մարտ եւ Երեքշաբթի

Մեծ Վաճառում

ՁԵՂՋԵԱԼ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԳԱԾԿԱՊ

Տօները եւ (Occasion)*ները վաղեմի* Ժ. ՏԱՎԷՐՕՆԻ եւ Ընկ.

Այժմ ԳԱԼՓԱԳԵԱՆ – ԿՈՒՐԻՒՆԼԵԱՆ

Տօներու առթիւ մեր հաղուստեղէնաց հարուստ եւ ճաշակաւոր մթերքը որ վերջերս ստացանք, յատուկ իկայ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻՔ սկսեալ անմրցելի գիներով պիտի ծախուին։

Ց. Գ.— Սմէն Հինդշաբթի օրեր Մեծ վաճառում (Sale) *ապրանաց մասնաւոր տեսակի մը վրայ խիստ զեղչեալ գինով։*

ՄԵՐ ՍԱՄՍՈՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սամսոնի թերթիս գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար ՅՈՒՐՈՒԹԻՒՆ ՏԻՎԱՆԵԱՆ ուստի բաժանորդագրուիլ փափաքողք կըրնան դիմել յիշեալին արձանագրուելու համար։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ

Ի Կ. ՊՕԼԻՍ

Զբաղմանց պատճառաւ մեր նախորդ գործակալ Տիար Սրիս Ֆինճանճեան հրաժարած ըլլալով թերթիս գործակալութենէն, նոյն պաշտօնն ստանձնած է ☞ **Տիար ԽՈՍՐՈՎ ՀԱԼԱՃԵԱՆ**
ձէլալ Գէյ Խան Թիւ 42, Գահջէ Գարու Կ. Պոլիս

Ուստի կ՝խնդրենք մեր Մեծ. բաժանորդներէն որ թերթիս հետ իրենց հաշիւները անոր հետ կարգադրեն այսուհետեւ։

Իսկ լրագրավաճառներէ ու ծախավաճառներէ կ՝խնդրուի դիմել վերոյիշեալ հասցէին ստանալու համար Ա. Մահուլը։

HYGIÈNE BEAUTÉ

CRÈME SIMON

Վայելչասէր կիները

ՈՐՈՆՔ ԿՈՒԶԵՆ ՊԱՀՊԱՆԵԼ

ՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԷՏՔ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՀԱՄԵՄԱՏԱԲԱՐ

ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ԿԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱԼ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏՈՂԵՐԸ

ԿՆՈՋ ՄԸ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ կատարեալ չըլլար՝ առանց գոյնի, մաքրու, Ջեան, Բոլոր այն տիկինները որոնք հոգը ունին այս Ջանկագին ձիրքերը անկորուստ պահելու, պէտք է բաշարձակապէս մերժեն գործածութիւնը այն ածանագին արտադրութիւններուն որոնք շնդալից ռէքլամներով ծախու կ'հանուին։ Գործածուած նախնական նիւթերուն ստորին տեսակէ ըլլալն է որ ներելի կ'ընէ այդքան ածան ծախել զանոնք։ Այս պատճառաւ նուազ ստորին տեսակները պատրաստուած են մեդրամոմով կամ օճառով, որոնք օդին մէջ կ'չորնան, և միւս տեսակները, աւելի վտանգաւոր մորթին համար, կ'պարունակեն այն տեսակ ճարպեր որոնք կ'ծռիին, և քիչ ատենէն առաջ կ'բերեն անդարմանելի կարմրութիւններ և խորշոմներ։

*Միայն ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ հնարուած 1860ին, զուտ նշայի կլիսէրօլէոի բաղադրուած՝ առանց օ'ր և է նիւթի, իրապէս առողջապահական արտադրութիւն մըն է. բովանդակ աշխարհի մէջ բոլոր վայելչասէր կիներէն ընդունուած է և նոյն իսկ իւր անհուն յաջողութեան պատճառաւ է որ բազմաթիւ կեղծ նմանութիւններ երեւան կ'ելլեն ամէն օր։

1900ի Տիեզերական Արուեստահանդէսին մէջ յարժանացած է Ոսկի Միտալի,

Ի հարկէ ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆի գինը աւելի բարձր է կեղծ պատրաստութիւններու գինէն և ասոր պատճառը իսկապէս իր նախնական նիւթերուն ազնիւ տեսակէ ըլլալն է, որովհետև բոլոր ծախողները կ'խոստովանին Ջէ հակառակ անոր համեմատաբար բարձր գնոյն՝ նուազ կ'չահին նմանօրինակ ուրիշ տեսակներու վրայ։

Բնաւ մի վարանիք ուրեմն պահանջել ճշմարիտ ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆը, միշտ լաւ ուշադրութիւն ընելով վերևի վաճառանիշին և յաւէտ երիտասարդ ու Ջարմ պիտի Ձեաք, մինչդեռ ձեր դրացուհիները պիտի պառաւնան՝ ցաւելով իրենց սխալ խնայասիրութեան վրայ։